

DE

NEDERDUITSCHÉ TAAL

IN ZUID-AFRIKA HERSTELD.

EERSTE HOOFDSTUK.

A. HET NEDERDUITSCHÉ ABÉ.

Wat letters zijn.

1. Letters, de eenvoudigste bestanddeelen van woorden, worden ook schriftteekenen en klankteekenen genoemd. Zij zijn schriftteekenen, in zoo verre elke letter hare eigene gedaante heeft; klankteekenen, in zoo verre elk teeken ons den klank herinnert, dien wij in de uitspraak daarmede te verbinden hebben.

De klanken ouder dan derzelve teekenen.

2. Dat de klanken van elke taal ouder zijn dan derzelve teekenen, ligt in den aard der zaak; want men had reeds lang gesproken, eer men de nuttigheid inzag van zijne woorden voor het oog af te beelden.

Het letterschrift.

3. De gedaante der letters is niet willekeurig, maar heeft meestal haren grond in de klanken die zij voorstellen. Dit is door taalgeleerden in bijzonderheden aangewezen, maar zoodanig betoog maakt geen noodzakelijk gedeelte van de spraakkunst uit. Deze bereikt haar doel, dat is, zij leert ons *wel spreken*, wanneer zij ons met de gebruikelijke schriftteekenen, en met de klanken, die wij, naar de beste uitspraak, daarmede verbinden moeten, bekend maakt.

Het abé.

4. De letters in zekere aangenomen volgorde geplaatst, maken gezamentlijk het zoogenaamde abé uit, welke be-

naming blijkbaar uit de twee eerste letters der reeks ontleend is.

Vershil hierover.

5. Het Nederduitsche abé wordt niet door allen even eens opgegeven. Het doelmatigste zal wel zijn, alle letters daarin op te nemen, waarvan we ons in het schrijven bedienen. Wij stellen het dus als volgt :

A B C D E F G H I J K L M N O P Q R
S T U V W X IJ (Y) Z.

De teekens zijn zeven en twintig, waarvan twee, namelijk *y* en *y* een' gemeenschappelijken naam hebben.

Waarin het bestaat.

6. Aan sommige der opgegeven letters wordt haar bestaan als zoodanig betwist, en aan andere eene plaats in ons abé ontzegd. Zoo lang men zich daarvan blijft bedienen, is het eerste ongerijmd, en het tweede onblijk. Dit zullen wij in bijzonderheden aantoonen.

Over de C.

7. De *c* wordt door velen als een vreemdeling uit ons abé verwezen, en ten hoogste in vereeniging met de *h*, die zelve *naauwelijks* als eene letter erkend wordt, voor Hollandsch aangezien. Siegenbeeks woordenlijst nogtans geeft niet minder dan vier en dertig woorden op, die met *c* beginnen; en waar blijven dan nog die waarin *c* niet de eerste letter is, als *oceaan*, *officier*, enz.? Dat die woorden van vreemden oorsprong zijn betwisten wij niet, maar indien wij ze niet missen kunnen, (en dat kunnen we zeker niet,) laten wij er dan de letter bij nemen, die wij noodig hebben om ze te spellen.

Over de H als letter.

8. De *h*, zegt men, is niet meer dan uitblazing van den adem, en op grond daarvan ontkent men haar bestaan als letter. Eilieve! wat zijn dan de andere letters anders dan uitblazingen, op verschillende manier door de spraakorganen gewijzigd? Is die uitblazing hoorbaar? Is er een onderscheid tusschen *aan* en *haan*, *oud* en *houd*? Hebben we ook een teeken voor die *hoorbare uitblazing*, voor dien klank? O ja.—Wel nu, laten wij dan dat klankteeken, gelijk de andere, *letter* noemen.

Over de J.

9. J, zegt men, is anders niet dan *i*, eenigzins van gedaante veranderd; en het bewijs is, dat onze voorouders deze twee schriftteekenen met elkander verwisselden, en zoowel *iaer* en *Ionathan* schreven, als *jaer* en *Jonathan*. De goede menschen merkten niet op dat zij een en hetzelfde teeken in tweederlei hoedanigheid bezigten, als klinker en als medeklinker. Dit tweederlei gebruik, hetzij duidelijk ingezien of duister gevoeld, moest natuurlijk aanleiding geven om op de kortste wijs in het gebrek te voorzien. Dat de ouden beide schriftteekenen door elkander gebruikten, daaruit kan niet blijken dat de twee letters in aard en wezen dezelfde zijn; daaruit blijkt alleen dat zij het onderscheid niet opmerkten. Het bestaan van tweederlei teeken is zelden, misschien nooit eene toevalligheid. Dat *j* of *i* (want de gedaante maakt het wezen van de letter niet uit) niet altijd klinker is, blijkt onder anderen daaruit dat zij met *g* verwisseld werd, in *jonnen* voor *gunnen* - b. v. en *nog* wordt in het gemeenzame *jij* voor *gij*. Is er dan tusschen *i* en *g* ook geen onderscheid? Erkennen wij dat onze voorouders gedwaald hebben, door twee verschillende dingen voor één aan te zien. Het gebruik heeft hier uitspraak gedaan, door *j* naar de medeklinkers en *i* naar de klinkers te verwijzen.

Over de Q.

10. Deze letter is in alle Nederduitsche woorden door *kw* vervangen. In Romeinsche namen, b. v. *Tarquinius*, en in Latijnsche woorden, die niet voor vertaling vatbaar zijn, als *quaestor*, kunnen wij haar niet missen. Laat zij hare plaats in de rij der letters behouden, al hebben wij haar niet dikwijls noodig.

Over U en V.

11. Dezen staan tot elkaar gelijk *i* en *j*, en werden oulings met elkander verwisseld. Thans verschillen zij als klinker en medeklinker, en worden te regt als afzonderlijke letters erkend.

Over de W.

12. W is alleen voor het oog eene dubbele *v*. Thans heet zij *wé*, welke benaming, daar het wezen eener letter niet enkel in de gedaante bestaat, zeker verkieslijk is

boven die van *dubbele we*, dat zoo veel beteekende als dubbele *v*; want het is nog niet lang geleden dat men de *v we* of *ewe* noemde.

Over de X.

13. Dit schriftteeken heeft hetzelfde regt op eene plaats in ons *abé* als *q*. *Xerxes*, *Xanthus*, *Ximenes*, *Xaverius* enz. zijn namen waarin men de *x* niet ontberen kan.

Over de IJ en Y.

14. Deze schriftteekenen verschillen in zoo vele opzigten van elkander, dat zij bijna niets anders gemeen hebben dan den naam. De *ij* is, wat den oorsprong betreft, niet anders dan *ii*, waarbij men de tweede *i* onderuit haalde, gelijk men nog met de tweede *s* van *sf* doet. Op grond hiervan wordt haar bestaan als letter in twijfel getrokken; maar ten onregte, daar zij niet slechts in gedaante, maar ook in klank, van eene verdubbelde *i* verschilt, zoo als wij, in de behandeling der uitspraak, breeder zullen aantonen.

De *y* is de Grieksche *upsilon*, zoo als zij ook bij de Duitschers genoemd wordt, en de *i Grec* der Franschen. Wij dulden haar als vreemdeling onder de letters op denzelfden voet als *q* en *x*: Met haar schrijven wij *Cyrus*, *Lycurgus*, *Pythia*, enz.

Besluit uit het voorgaande.

15. Wij meenen aangetoond te hebben, dat al de letters, die men, als vreemdelingen, wel eens wat scheef aangezien, en in menige spraakkunst, als rekruten bij eene exercitie, buiten het gelid gesteld heeft, ons in het schrijven te pas komen, en daarom aanspraak hebben op eene meer liberale behandeling dan haar veelal te beurt valt.

B. NADERE BESCHOUWING DER LETTERS.

Onderscheid tusschen klinkers en medeklinkers.

16. De letters worden naar hare verrigting in klinkers en medeklinkers verdeeld; waaruit men ziet dat het *klinken* aan beide gemeen is. Het voorgevoegde *mede* onderscheidt de benaming der tweede soort letters van die der

eerste, en duidt aan dat een klinker, ook zonder hulp van andere letters, een duidelijk verneembaren klank heeft, terwijl een medeklinker alleen met een' klinker verbonden duidelijk gehoord wordt.

Klinkers niet gewigtiger dan medeklinkers.

17. Men zou dwalen indien men uit deze benamingen wilde afleiden dat klinkers gewigtiger zijn, als bestanddeelen van een woord, dan medeklinkers. Wat het meeste geraas maakt is niet juist het belangrijkste. Als klanken maken de klinkers onze spraak hoorbaar, en dat is geen geringe dienst; maar hunne beteekenis ontleenen zij van den medeklinker die hen vergezelt. Het kleinste kind zegt *a*; maar dat is wel een galm, maar nog geene spraak; zoodra het nu eene *p* of eene *m* voorop leert zetten en *pa*, *ma* zegt, dan krijgt zijne *a* eene beteekenis, die van den medeklinker ontleend wordt.

De beteekenis der woorden in de medeklinkers gelegen.

18. Wanneer men hier bijvoegt, hetgeen in ons hoofdstuk over afleiding blijken zal, dat de beteekenis der woorden, gelijk in dit eenvoudige voorbeeld van *pa* en *ma*, voornamelijk in de medeklinkers te zoeken is, dan zal men zich niet verwonderen, dat sommige taalgeleerden dezen *hoofd*klanken, de klinkers daarentegen *hulp*klanken genoemd hebben.

Klinkers.

19. Wij hebben in ons abé zeven klinkers, *a*, *e*, *i*, *o*, *u*, *ij* en *y*. *Buiten* ons abé hebben wij er meer, te weten twee- en drieklanken, maar dezen worden door zamen- gestelde teekenen afgebeeld, en kunnen daarom onder de letters, als *eenvoudigste bestanddeelen van een woord*, geene plaats hebben.

Tweeklanken.

20. Een tweeklank is een klank die door de vereeniging van twee verschillende schriftteekenen wordt afgebeeld. De benaming is niet van de gelukkigste, want *ei* en *oe* worden even eens door eene enkele uitstooting van den adem gevormd als *o* en *u*. Deze enkelheid van uitstooting is zoo wezentlijk in de zoogenaamde tweeklanken,¹ dat zij niet meer als zoodanig erkend worden wanneer men beide klinkers afzonderlijk hoort: dit blijkt onder anderen uit *Goël*, *Sinai*, *Abigail*. Spreek *oë*, *ou*, *eï* zoo

vlug uit als gij wilt, er zal nooit *oe*, *ou*, *ei* uit ontstaan. Het dubbele, de *tweeheid*, om het eens zoo te noemen, is niet in den klank maar in de letter gelegen. Misschien zou de benaming *tweeklinker* beter geweest zijn, maar ik zal de eerste niet zijn om dien naam in te voeren. Waar zou het ook met de taal heen, indien men alle dingen verdoopte, die namen dragen met hunnen aard strijdig?

¹ De eenigste tweeklanken die deze benaming, bij eene oppervlakkige beschouwing, schijnen te wettigen, zijn *aai* en *ooi*, *au* en *eeu*. In *aai* en *ooi* is werkelijk overgang van *a* en *o* tot *i*, en de mond gaat in het uitspreken van eene grootere tot eene kleinere opening over; echter zijn de klanken niet gescheiden, maar worden door ééne uitstooting van den adem voortgebragt, gelijk twee noten in de muziek door een boogje verbonden. Hetgeen men achter *a* en *ee* in *au* en *eeu*, ook in eenen adem hoort, is geen *u*-klank, maar die van den medeklinker *w*, die er op volgt.

Nadere aanwijzing daarvan.

21. De eerste klinker in eenen tweeklank kan ook verdubbeld zijn, zonder dat de tweeklank daardoor van aard verandert, en drieklank wordt. Wanneer wij dit in het oog houden, zullen wij bevinden dat wij tien tweeklanken hebben, te weten:

aai, in kraai,	ic, in vriend,
au, } in dauw,	ooi, in mooi,
aau, } in laauw,	oe, in bloed,
eeu, in leeuw,	ou, in stout,
ei, in klei,	ui, in fluit.
eu, in breuk,	

Daar de opgenoemde tweeklanken, blijkens de bijgevoegde voorbeelden, zoowel in teeken als in klank verschillen, geloof ik niet dat men ze tot een kleiner getal brengen kan, zonder den misslag te begaan, van vaneen te scheiden hetgeen bij elkander behoort.

Over au en aau.

22. Wil men tusschen *au* en *aau* verschil maken, dan moet men het laatste *uitbaauwen*, en dat is in de beschaafde spraak niet gebruikelijk. De verdubbeling der *a* bestaat hier alleen voor het oog. Of die verdubbeling al dan niet behoorde plaats te hebben, is een onderzoek dat op zijnen tijd, bij de behandeling der spelling, zou kunnen voorkomen.

Over eu en eeuw.

23. Dat *eu* en *eeuw*, niet in lengte alleen, maar ook in klank verschillen, hiervan kan men zich ligtelijk over-

tuigen. Rek de uitspraak van *beu* zoo lang als uw adem toelaat, er zal nooit *beeuw* uit ontstaan.

Drieklanken.

24. Een drieklank is een klank door de vereeniging van drie verschillende schriftteekens voorgesteld. Enktheid van uitstooting is zoowel eigenschap van drieklanken als van tweeklanken, waarom dan ook de naam van *drieklinkers* misschien gepaster zou zijn.

Nadere aanwijzing daarvan.

25. De drieklanken zijn *ieu*, in *nieuw*, en *oei*, in *foei*. Wat de vorming dezer klanken betreft, daarop is toepasselijk hetgeen in de aanteekening op de tweeklanken gezegd is.

Zamengestelde Medeklinkers.

26. Zamengestelde medeklinkers zijn vereenigingen van twee medeklinkers, die als deelen van zoodanige zamenstelling anders klinken, dan wanneer zij afzonderlijk voorkomen.

Zij zijn *ch*, *ng*, *nk*, *th* en *ph*. De drie eerste zijn reeds vroeg door taalkundigen als zamengestelde klankteekens erkend; en de *ch* heeft bij sommigen zelfs eene plaats in het *abé* gekregen. De twee laatste heeft men niet voor vol aangezien. Wij merken op dat *th*, behalve in eigenamen, als *Thomas*, *Theodora*, enz. ook in *thans* en *thee* voorkomt. Zegt men *thans* is zamentrekking voor *te hands*, wat bewijst dat? en zoo het al wat beweest, dan is *thee* nog geene zamentrekking van *te hee*. Indien men geene *ph* wil erkennen, dan moet men *Theophilus*, *Stephanus* enz. met *f* spellen, eene spelling waarover geleerden het niet eens zijn. De voorzigtigheid gebiedt geene schriftteekens te bannen, zonder zeker te zijn, dat wij ze niet noodig hebben.

Volledige Klanklijst.

27. Wanneer wij nu al onze letters, enkele zoowel als zamengestelde, aan onze taal eigene, zoowel als uit andere talen ontleende, monsteren; en daarbij in zoo verre de volgorde van het *abé* bewaren, dat ieder zamengesteld klankteeken achter het eerste gedeelte van deszelfs zamenstelling wordt ingeschoven; dan verkrijgen wij de onderstaande volledige klanklijst.

a, aai, au (aau), b, c, ch, d, e, eeu, ei, eu, f, g, h, i, ie, ieu, j, k, l, m, n, ng, nk, o, oe, oei, ooi, ou, p, ph, q, r, s, t, th, u, ui, v, w, x, ij, y, z.

Van deze vier en veertig letters zijn negentien klinkers en de overige medeklinkers.

Niet alle klankteekenen in het abé op te nemen.

28. Indien men al de letters van deze volledige klanklijst aan het *abé* wilde opdringen, zou men eene dwaasheid doen; hetzelfde behoort als eerste overzigt, slechts onze gebruikelijke schriftteekenen, de eenvoudigste bestanddeelen van woorden, te bevatten. Maar uit deze eenvoudige worden ook zamengestelde of gemengde bestanddeelen van woorden gevormd, welke als klankteekenen wel degelijk onderscheiden zijn van de enkele letters, door wier vereeniging zij voor het oog worden afgebeeld. Eene monsterring van den voorraad der middelen, waarvan de verscheidenheid der uitspraak afhangt, kan niet onbelangrijk zijn.

Stellen wij ze nog eens in het gelid, de geraasmakende klinkers, als muzikanten, voorop, en daarna de stille maar des te meer uitwerkende medeklinkers:

A, aai, au, (aau); E, eeu, ei, eu; I, ie, ieu; O, oe, oei, ooi, ou; U, ui, IJ, Y.

B, C, ch, D, F, G, H, J, K, L, M, N, ng, nk, P, ph, Q, R, S, T, th, V, W, X, Z.

Nadere beschouwing van de namen der medeklinkers.

29. Alleen voor de enkele medeklinkers hebben wij namen: de zamenstellingen worden naar beide bestanddeelen genoemd.

De namen der medeklinkers dienen niet alleen om ze te onderscheiden, maar tevens om hunne uitspraak kennelijk te maken. Dat die namen niet zonder behulp van eenen klinker kunnen uitgesproken worden, ligt in den aard der zaak. Opmerkelijk is het dat men daartoe de *e*, den minst duidelijken klinker gebruikt heeft, als wilde men de klankeloosheid van een' op zich zelve staanden medeklinker aanduiden. De eenigste uitzonderingen zijn de namen *ha*, *ka* en *ku*. Ondoelmatig is het dus, dat wij deze nauwelijks hoorbare *e* lang uitspreken en *bé*, *dé*, *té* zeggen in stede van *be*, *de*, *te*. De namen der letters behoeven wel in het spraakgebruik

niet veranderd te worden, maar dat de verkorte benamingen *be*, *ce*, *de*, enz. beter geschikt zijn om kinderen te leeren lezen, is reeds lang opgemerkt, en wordt door de ondervinding gestaafd. Tot dat einde wordt het ook dienstig bevonden de namen *ef*, *el*, *em*, *en*, *er*, *es*, *ix*, te veranderen in *fe*, *le*, *me*, *ne*, *re*, *se*, *xe*.

Bilderdijk geeft in zijne spraakleer (blz. 55) eene reden voor de benamingen der letters waarin de korte vokaalklank voorop komt, welke veel waar-schijnlijkheid heeft. "Wij noemen *ze*, zegt hij, *effe*, *elle*, *emme*, *enne*, *erre*, *esfe*, en *ize*. Het is, zichtbaar, omdat terwijl bij onze overoude Voorvaders de overige letters alleenlyk een sylbe beginnen konden, deze die sylbe ook eindigen konden. Men schreef en sprak oudtijds: *geef*, *wel*, *stom*, *kan*, *war*, *kas*, en *flux*; maar men sloot geen sylbe in *c*, in *d*, in *g*, in *k*, in *v*, in *w*, noch in *z*" En dit onderscheid, beweert hij, werd door de dubbele benamingen *effe*, *elle*, enz. aangeduid.

Verdeeling der Medeklinkers.

30. Het is van ouds gebruikelijk om de medeklinkers in zekere klassen te verdeelen, naar de verschillende spraakwerktuigen, die tot derzelve uitspraak het meest bijdragen. Dit geschiedt niet zoo zeer met oogmerk om de juiste uitspraak dier letters te doen kennen, als wel omdat het altijd een groot gemak is, gelijkssoortige dingen onder eene gemeenschappelijke benaming te begripen.

31. Naar deze wijze van verdeeling, vallen de medeklinkers in vier hoofdklassen, en vijf losse letters, dat is die tot geene dier klassen kunnen gebragt worden.

Lipletters: *b*, *p*, *f*, *v*, *w*, *m*.

Tongletters: *d*, *t*, *l*, *n*, *r*.

Keelletters: *ch*, *g*, *k*, *q*.

Tandletters: *c*, *s*, *z*.

Neusletters: *ng*, *nk*.

Keel-tandletter: *x*. Longletter: *h*, en Verhemelte-letter: *j*.

Hierbij merken wij aan dat *c* alleen met den *s*-klank tot de tandletters behoort, maar met den *k*-klank tot de keelletters moet gerekend worden. Voorts dient men ook te weten, om bij het lezen van taalkundige schriften niet vreemd op te kijken, dat de tandletters om haar sissend geluid ook fluitletters heeten, dat de *h* eene aanbazing (*adspiratio*) en de *r* hondsletter (*littera canina*) genoemd wordt, omdat zij sterk uitgesproken ons het knorren van eenen hond herinnert.

Verwante letters.

32. In den ruimsten zin zijn alle letters die tot ééne klasse behooren verwant; maar in engere beteekenis noemt men verwante letters die, welke alleen door meerdere of mindere inspanning van hetzelfde orgaan verschillen. Van daar de verdeeling in harde en zachte letters van hetzelfde orgaan. Zachte zijn b, d, g, v, z, welke hard uitgesproken overgaan in p, t, ch, f, s.

C. UITSPRAAK.

Opzettelijke behandeling daarvan niet overtollig.

33. De uitspraak der Nederduitsche taal, hoe regelmatig ook, vereischt eene opzettelijke behandeling, en dit willen wij niet slechts van de Kaap de Goede Hoop, maar ook van de Nederlanden verstaan hebben. Onze taalleeraars intusschen hebben zich van eene opzettelijke behandeling dier stof onthouden, en wat zij ons daarover aanbieden, moeten wij op het ruime veld der regels over de spelling, als verstrooide korenaren bijeen lezen. Van daar dan ook dat geschilpunten dit gedeelte onzer spraak betreffende op den duur onbeslist blijven. Men is het over hoofdzaken, dat is over algemeene regels, stilzwijgend eens, maar wanneer men over bijzaken twijfelt of onderling verschilt, dan is er vaak geen beroep op eenig erkend gezag. Wij zullen trachten algemeene regels te ontwerpen, in overeenstemming met die wetten der uitspraak, welke, zonder als zoodanig afgekondigd en aangeplakt te zijn, nogtans het gebruik regelen; daarna zullen wij aan deze regels en eenige verstrooide wenken van taalkundigen de ons voorgekomen onregelmatigheden toetsen, en eindelijk over hetgeen de spraak in deze volkplanting kenmerkt, het noodige trachten te zeggen.

Wie bevoegde voorgangers in de uitspraak zijn.

34. Eenparigheid van uitspraak bestaat, in de verschillende gewesten van het koninkrijk der Nederlanden, zoo min als in de verschillende graafschappen van Engeland. Intusschen zal geen Vries, Zeeuw, Geldersman enz. van opvoeding, ten zij hij den zonderling wil uithangen, vergen dat de overige gewesten (het eigentlijk

Holland daaronder begrepen) de uitspraak van *zijn* geweest tot rigtsnoer aannemen. Holland wordt onder de gewesten als voorganger in de uitspraak erkend. Maar ook Holland is in dezen aan de verscheidenheden van tijd, plaats en stand onderworpen. Men sprak daar voor honderd jaar anders dan thans, men spreekt ook nu nog anders in Noord- dan in Zuid-Holland, anders in de steden dan op het land, in den burgerstand dan bij de aanzienlijken. Wie behooren nu toongevers te zijn? Ongetwijfeld de hoogere standen der groote steden, dewijl men daar het grootste getal wel opgevoede menschen bij een vindt, die van kindsbeen aan zich zekere kiescheid van spraak hebben eigen gemaakt. Dezen gaan met den tijd mede, en kunnen ook niet anders; zelfs het stedelijke wordt bij hen het minst opgemerkt, want wie zich daar niet van ontdoet, spreekt plat of gemaakt. Dit laatste is het gebrek der Hagenaars,¹ wier spraak misschien de beschaafde is, die in geheel Nederland gesproken wordt.²

¹ Ik geloof dat mijne stadgenooten, welke ik hier van gemaaktheid in hunne spraak betigt, het in dit opzigt al vrij schappelijk maken in vergelyking met de bewoners van andere residentie-steden. Dat de hoogere standen van alle hoofdplaatsen er nog al aan hechten om iets van hunne hoogheid zelfs in hunne spraak te laten blijken, is eene bekende zaak, die men niet geheel op rekening der ijdelheid behoeft te stellen, daar zij bij de verstandigen onder hen zeer wel kan voortkomen uit de bewustheid, dat men regt heeft van hunnen stand de hoogste beschaving in spraak zoowel als in manieren te verwachten. Het streven hiernaar, niet altijd met oordeel en taalkennis gepaard gaande, geeft aanleiding tot bespottelikheden, waarvan men onvermijdelijk in den omgang iets overneemt, maar waarvoor men zich in de openbare voordragt weet te wachten.

² Ik zeg *misschien*, om niet als Hagenaar van partijdigheid te worden beschuldigd, en den schijn te hebben van aan Amsterdam en Rotterdam den handschoen toe te werpen. Immers geldt het hier eene soort van beschaving, daar men al te veel aan hechten kan, en waarover men zich niet te stellig moet uitlaten, wil men niet bij verstandigen verdacht worden van in de ware beschaaftheid nog weinig gevorderd te zijn.

Wat de beschaafde uitspraak kenmerkt.

35. De beschaafde uitspraak heeft twee hoofdkenmerken: juistheid en welluidendheid. De juistheid vloeit voort uit de kennis der spelling, waardoor wij van zelf aanleiding krijgen, om alle letters te laten hooren en aan elke letter den haar eigenen klank te geven; de welluidendheid leert ons al wat hortend, hard en wanklankig is, vermijden. Zij is in de uitspraak die bevallige achteeloosheid, die niet dult dat wij in den ongedwongen spreektrant des omgangs letterknechten worden. Men

verwacht van een wel opgevoed mensch geheel andere aanbevelingen in gezelschap, dan eene stipte inachtne-
ming der regels van de spelkunst, door eene slaafsche
uitspraak aan het gehoor opgedrongen.

Onderlinge betrekking van juistheid en welluidendheid.

36. *Juistheid* is de regel, en *welluidendheid* de uitzon-
dering. Door beide in acht te nemen, spreekt men los
en bevallig. Wie alleen de eerste betracht, wordt stijf;
wie de laatste overdrijft, gemaakt. Het eerste noemt
men in de wandeling *pedanterie*, het laatste, *affectatie*—
woorden die wij wel missen kunnen.

*Het gebied van juistheid en van welluidendheid nader
aangeezen.*

37. Dat beide gepaard moeten gaan, is reeds gezegd.
Intusschen wordt in de taal des omgangs iets meer van
de juistheid aan welluidendheid opgeofferd, dan in de
openbare voordragt. Ook dient aangemerkt, dat het
welluidende in de taal des omgangs niet altijd *volstrekte*,
maar dikwijls *conventionele*, dat is, op aangenomen ge-
bruik berustende welluidendheid is. Want het gewone
streelt het oor meer dan het ongewone, en al wat zon-
derling is moet men vermijden. Dat in de openbare
voordragt meer juistheid, meer afgepastheid van uit-
spraak in acht genomen wordt, ligt in den aard der
zaak; zij toch zet aan de spraak die deftigheid bij, welke
den toehoorder steeds herinnert, dat er niet over beuze-
lingen gehandeld wordt, en welke tevens van den kant des
sprekers een blijk van bedachtzaamheid en van de aan
zijne hoorders verschuldigde achting oplevert. Daar wij
nog aanleiding krijgen zullen om op dit onderwerp terug
te komen, zullen wij hier slechts één voorbeeld tot ophel-
dering bijbrengen. In het dagelijksche leven zeggen wij
broër, op het spreekgestoelte *broeder*, beide even gepast,
en daarom welluidend. De meerdere juistheid van *broe-
der* doet den openbaren spreker daaraan de voorkeur ge-
ven; het gevestigd spraakgebruik gebiedt ons in den om-
gang *broër* te zeggen. Het laatste kan op den kansel,
even min als het eerste in een gesprek, geduld worden.

Hoofdregel eener juiste uitspraak.

38. Hij is deze: *Spreek gelijk gij schrijft*, dat is, laat
elke letter in een woord hooren, en wel met den haar

eigenen klank. De voorschriften der welluidendheid zijn, zoo als (§ 36) reeds gezegd is, de uitzonderingen op dezen regel.

De klank der letters zich zelven steeds gelijk.

39. Daar de regel der juistheid van ouds in de uitspraak van het Nederduitsch in acht genomen werd, heeft elk schrifteeken doorgaans zijn eigenen klank, die in klinkletters alleen aan verkorting of verlenging, en in medeklinkers aan verzachting of verharding onderhevig is.

40. *Voorbeelden van alle Nederduitse Vokaalklanken.*

A. is kort in *mat, stand*, lang in *maat, dalen*.

E. is kort in *vet, held, gevoel, bevel*, lang in *beeld, tering, bedelaar*

I. is kort in *kin, stipt*, en wordt verlengd door *e* in *lied, zwieren* enz.

O. is kort in *pot, mond*, lang in *poot, boven, loopen*.

U. is kort in *nut, punt*, lang in *vuur, gluren*.

IJ. is voor geene verkorting vatbaar en luidt even eens in *tijd* en *vlijt* als in *strijden* en *lijden*.¹

Y. die alleen in eigennamen en woorden van Griekschen oorsprong voorkomt, heeft den klank *i* en is lang in : *Cyrus*, kort in *systema, syllabe*.

Twee- en drie-klanken kunnen uit den aard niet anders dan lang zijn, gelijk uit de volgende voorbeelden blijken kan :

Aai : *taai, verfraaid, maaijen*.

Au of aau : *dauw, gaauw, verstaauwd, kaauwen*.

Eeu : *meeuw, Zeeuwsch, hij geeuwt, breeuwen*.

Ei : *lei, meid, weiden*.

Eu : *beu, preutsch, leugen*.

Ie : *ik zie, vliet, versieren*.

Ieu : *nieuw, hij vernieuwt, kieuwen*.

Oe : *moe, doen, vloeken*.

Oei : *boei, hij schroeit, vloeijen*.

Ooi : *plooi, hij hooit, looijen*.

Ou : *vrouw, schout, zij zouden*.

Ui : *lui, guit, druiven*.

¹ Voor *het stijk* zegt men in de gemeenzame taal *de slik*.

Wat een klinker kort, wat lang maakt.

41. Een enkele klinker van een' of meer medeklinkers

in dezelfde lettergreep gevolgd, is kort, zoo als blijkt uit *mat, stand* enz. hierboven aangevoerd. Een dubbele klinker, alsmede een klinker, hetzij enkel of dubbel, aan het einde van eene lettergreep is lang, zoo als blijkt uit *maat, dalen* enz. Zie daar den regel. IJ is altijd lang, en een enkele *e* zonder klemtoon is aan het einde van eene lettergreep kort, als *gevoel, bevel, gering*. Zie daar de uitzonderingen.

Veranderlijkheid der Vokaalklanken.

42. Daar de vokaalklanken, als zuivere uitademingen, grootendeels door meerdere of mindere opening van den mond verschillen, is het niet te verwonderen, dat zij al zeer ligt verwisseld worden, en somtijds tot klanken verbasteren die aan de zuivere uitspraak der Nederduitsche taal geheel vreemd zijn. Deze verwisselbaarheid is dan ook de oorzaak waarom het gewestelijk onderscheid in de uitspraak bijna uitsluitend in de vokaalklanken gevonden wordt. Deze onregelmatigheden in haar geheel omvang na te gaan, zou niet ligt doenlijk, en althans met het doel van dit werk strijdig zijn. Wij zullen ons tot die bijzonderheden bepalen, waaromtrent bij de wel opgevoede klasse ecnig verschil wordt opgemerkt.

De Haagsche a.

43. De Hagenaars geven aan *aa*, wanneer er eene *r* op volgt, eenen klank die onhollandsch is. Het is die van de Fransche *ai*, in *faire*. Men spreke met dien klank uit: *Het paard slaat met zijn staart tegen mijne laarzen*, en men oordeele of het wél luidt. Wij gelooven dat men het veilig als gemaaktheid kan afkeuren. Althans in Amsterdam én Rotterdam zou het er zeker voorghouden worden.

Dat de verwisseling van den *a*-klank met dien van *e* van ouds niet ongevoen was, blijkt uit de tweederlei spelling die men bij Cats, Huygens, enz. aantreft. Daar toch leest men *weerd, peerd, kandeleer, peerl*, enz. Zoo ook *bernen* en *barnen*, *ster* en *star*, *ontfermen* en *ontfarmen*. De letter *r* schijnt hietoe aanleiding gegeven te hebben.

*Het onderscheid tusschen scherplang en zachtlang,
scherpkort en zachtkort in e en o.*

44. Dat dit onderscheid van ouds bestond, en tot rigtsnoer van de spelling met enkele of dubbele klinkers diende, heeft Ten Kate in het breede aangetoond;¹ dat het als eene gewestelijke bijzonderheid nog bestaat, leeren

onze taalkenners van lateren tijd.¹ Dat intusschen (met uitzondering misschien van het verschil van dof-kort en hel-kort) dit onderscheid grootendeels verloopen is, en bij nette sprekers niet gehoord wordt, is mede zeker.² Bij gevolg kan het tot rigtsnoer voor de spelling niet meer dienen, en, hoewel het altijd eene belangrijke bijzonderheid in de geschiedenis onzer taal blijven zal, heeft het, dunkt ons, in de beoefening, geene nuttigheid meer, en kan dus in een leerboek, dat zich niet met wijdloopige bespiegelingen inlaat, wel gemist worden.

¹ In het I. Deel van zijne "Aenleiding enz." en aldaar nader de "Derde Verhandeling van 't onderzoek over onze Nederduitsche letterklanken."

² P. Weilands Nederd. Spraakk., bl. 21 en volg.; Bilderdijks Nederl. Spraakleer, bl. 33 en volg.; Siegenbeek, Verhandeling enz., bl. 129.

³ Dit wordt met meerdere of mindere huiverigheid door Weiland, Siegenbeek en Bilderdijk op de, in bovenstaande aanteekening gerepte plaatsen, erkend. Maar zelfs Ten Kate noemt dit onderscheid, bl. 159, een *oud egt onderscheid... dat nu onze uitspraak reeds quijt geruekt is*. Waar echter het woord *onze* op de kort te voren genoemde Amstel- en Rhijnlanders schijnt te slaan. Wat daarvan zij, ik beroep mij op hen die in de beschaafde kringen onzer groote steden verkeerd hebben, of men daar deze bijzonderheid van de Maaslandsche, Zeeuwsche en Groningsche spraak verscheidenheden opmerkt.

I aan het einde van eene lettergreep.

45. *I* komt in Hollandsche woorden zoo veel ik weet niet aan het einde van eene lettergreep voor, buiten de verlenging van woorden op *ij* uitgaande, als ne-de-ri-ger, me-ni-ger-lei enz. In zoodanige woorden laten zich vele sprekers door de bij ons gebruikelijke wijs van afbreken tot eene verkeerde uitspraak misleiden,¹ waarbij de *i* naar den langen klank *ie* zweemt. Men vermijde dit als gemaaktheid. De *i* is juist in zulke gevallen zoo kort, dat zij genoegzaam in eene toonlooze *e* overgaat, b. v. *overigens*, spreek *overegens*, niet *overiegens*.²

In vreemde woorden luidt de *i* aan het einde eener lettergreep lang, b. v. ti-tel, ci-der, ci-pres enz.

¹ Is het niet beter in zulke gevallen den medeklinker tot de vorige lettergreep te trekken en aldus af te breken: ne-de-ri-ger, me-nig-er-lei? Doch hiervan nader bij de spelling.

² Bilderdijk en Kinker zijn het hierover eens. Zie Kinkers Beoord. enz. bl. 290.

IJ met den klank ie.

46. Hoewel de *ij* thans in de meeste gevallen den klank *ei* heeft, zijn er nogtans woorden waarin zij als *ie* uitgesproken wordt, hetgeen met haren oorsprong, als door verdubbeling der *i* ontstaan overeenkomt. Ten opzichte van sommige woorden heerscht tweederlei gebruik.

Zeker is het dat zij, die naar den regel der eenparigheid *ij* overal *ei* uitspreken, onze ooren geweld aandoen. Naar *mijn* oor, daar ik echter wegens langdurige uitlandigheid en het vroeg beoefenen van vreemde talen, zelf niet veel op vertrouwd, zou men de bedoelde woorden aldus kunnen schiften.

Woorden waarin men altijd ie hoort.

advijs	gerijven	kolijk
andijvie	gerijflijk	kronijk
artillerij	gijbelen	mijne (mine)
catholijk	grijnen	mijt (kaasworm)
fabriek	ijlen ¹ (ligthoofdig zijn)	muzijk
fijmelen	ijp	ontijg
fijmelaar	ijf, ijzegrim	poëzij
gerijf	koffij	secretarij

¹ *IJlen* in de betekenissen van *haasten*, heeft altijd den *ei*-klank. Zoo ook de spreekwijze *in aller ijl*.

Woorden waarin men nu eens ei dan weer ie hoort.

ijdel, ijver, nijver, mijt (brandstapel enz.) tijger, met hunne afstammingen en samenstellingen.

Nadere beschouwing der woorden waarin ij met tweederlei klank voorkomt.

47. In den deftigen spreektrant hoort men in *ijdel*, *ijver* veelal den klank *ei*; en dit heeft eigenschap, want de schrale, piepende *ie*-klank heeft daar iets onaangenaams. In den omgang zou mijn oor aan *iever* en *iedel* de voorkeur geven. *IJl* uit *ijdel* zamengetrokken, b. v. *een ijl weefsel*, kan als zamentrekking geene aanspraak op deftigheid maken, en zou zich dus met den *ie*-klank kunnen vergenoegen, die uit den aard ook beter geschikt is om de nietigheid of geringe waarde van eene *ijle*-stof uit te drukken.

Nijver, dat volgens Weiland niet anders is dan *ijver* met eene voorgevoegde *n*, laat zich niet gaarne met den *ie*-klank afschepen. In *Tentoonstelling van nationale nijverheid* moet niet gepiept worden.

Mijt behoorde mijns inziens altijd *miet* te luiden. *Hoomijt*, *koornmijt* enz. behooren tot het boerenbedrijf, en hoewel zij geen voorwerpen van geringen omvang uitdrukken, worden zij toch altijd met den *ie*-klank gehoord. *Houtmijt* had weleer meer betrekking tot het

geestelijke, en maakt dus aanspraak op meerdere deftigheid. Wie zich hier aan het piepen stoot, gebruike het vol klinkende *brandstapel*.

Tijger stoort zich aan de regelmaat niet. In Holland hoort men in den omgang algemeen *teiger*, terwijl dichters en openbare sprekers *tieger* verkiezen. Aan de Kaap hoort men altijd *tieger*.

Voorts spreke men *Julij* en *Junij* met den i-klank uit, gelijk men gewoon is *Januarij* en *Februarij* uit te spreken.

De Grieksche Y.

48. Deze letter moet altijd den i-klank behouden: *Tyrus*, *Cyrus*, zoo ook *hysop*, indien men niet met Siegenbeek en Weiland *hijzop* spellen wil, waarmede ik mij om den Griekschen oorsprong van het woord niet wel kan vereenigen. Het woord wordt meest in den kanselstijl gebruikt, als in de plaats: "ontzondig mij met hysop;" en op den kansel mag men naauwkeurigheid verwachten. *Hijzop* doet mij altijd aan *ophijschen* denken.

Over au en aauw.

49. Dat er tusschen *douw* en *dauw*, *Louw* en *laauw* een hoorbaar onderscheid moet in acht genomen worden is waar. Men wachte zich nogtans van den a-klank te zeer te rekken, (zie hiervoor § 22) en zegge vooral niet *Paauwlus* voor *Paulus*.

Over ieuw.

50. Dezen klank brengen de Engelschen bezwaarlijk uit; maar ook Hollanders zeggen wel eens voor *nieuw nuwt*. Van zulke verbasteringen onthoude men zich.

Verkorting van zekere vokaalklanken.

51. *Kommen* en *kwammen*, *sprakken* en *zaggen* hebben zich in de gemeenzame taal vast genesteld: wie niet teeven wil moet zich dat getroosten; maar in de openbare voordragt kan men zulke slordigheid niet verschoonen. Zoo dult ook de taal des gespreks geene tweede personen, als *gy spraakt*, *kwaamt*, *zaagt* (van zeggen,) *braakt* (van breken,) maar gebruikt daarvoor den 3 pers.: *sprak*, *kwam*, *zag*, *brak* enz. Ook zegt men *grov-ver* voor *grover*. Daarentegen zijn *schottel* en *botter* voor *schotel* en *boter* onfatsoenlijk.

Vokaalklanken door afwezigheid van toon verkort.

52. De *oo* in *voorbij*, *voorleden*, waarvoor men liever *verleden* schrijft, gaat in eene korte *e* over. De *ij* in *bijzonder* gaat over in *i*, en de uitgang *lijk* luidt niet anders dan *lik*: *voornamelijk*, *voortreffelijk* enz. Ons hier den *ei*-klank te willen opdringen is gemaaktheid. Immers luiden *wij*, *gij*, *zij*, wanneer er geen klemtoon op valt, *we*, *ge*, *ze*. Men lette slechts op het tweederlei *wij* in deze regels:

“ Daar is de vreemdingschap vergeten,

“ En wij, wij zijn in 't vaderland.

Ook in bijvoegelijke naamwoorden met *rijk* zamengesteld hoort men eene merkbare verkorting van de *ij*, b.v. *belangrijk*, *zinrijk*, waar de *ij*, dunkt mij, korter is dan in het zelfstandige *rijk* van *koningrijk*, *keizerrijk* enz.

In de uitgangen *zaam* en *baar* is de *a* ongetwijfeld korter dan in *verzamelen* en *gebaren*, b.v. in de zeggings: *Het is groeizaam weér*, gaat *zaam* bijna in *zem* over; en *zóó* kort is *aa* in *baar*, dat zij door dichters, wanneer de versmaat het vereischt, verwaarloosd wordt:

“ O zalig hij, die uit zijn nooden

“ Tot Jezus en zijn heil gevloeden,

“ Daar *dankbre* liefdetranen schreit.”

Wie deze en dergelijke verkortingen der vokaalklanken, door afwezigheid van toon, niet in acht neemt, spreekt slaafsch en onwelluidend, en heeft het voorkomen van zijne les uit een *abé*-boekje op te zeggen. Het is daarenboven eene wezentlijke opoffering, zulke menschen te hooren spreken, want zij hebben eens zoo veel tijd noodig als een ander.

Verkorting van *aa*, door afwezigheid van toon, lijdt ook de uitgang *aard*: *mstaard*, *mutsaard*, *ponjaard*, *standaard* enz.; ook *waar* in *waarin*, *waartan*, *waarop* enz. Ten Kats D. I. bl. 492.

Veraarding der medeklinkers.

53. Deze is tweederlei: zij gaan door verharding of verzachting in hunne klankverwanten over, of zij worden ook wel geheel stom. De meeste afwijkingen laten zich onder deze twee hoofden brengen. Beschouwen wij ze afzonderlijk.

Overgang van eenen medeklinker in zijn klankverwant.

54. *B* gaat in *p* over als sluitletter: ik *krab*, hij breekt een

rib, tob u niet zoo af. Ook vóór *t* of *s* en voor *d* als sluitletter: de zee *ebt*, dat is *uitkrabsel*, ik heb mij *afgetobd*.

D gaat even zoo in *t* over. Als sluitletter: *brood*, ik *braad*; vóór *s*: *bruidskoek*, *bindsel*.

G in *ch*: *trog*, *gedrag*; *pligt*, *hij mogt*; *uitvaagsel* enz. *W* trekt naar *v* vóór *r*: *wrak*, *wrat*, *wreken* en naar *f* in *verw*.

Bij den overgang van *v* en *z* in *f* en *s* verandert tevens het letterteeken *ik raas*, *gij blaast*, *hij schrúft*, *overblijfsels* enz. van *razen*, *blazen*, *schrijven* en *overblijven*.

Hetzelfde vindt plaats wanneer de harde klinker verzacht wordt: *huis*, *huizen*, *graaf*, *graven*.

G gaat in *j* over in *angelier*, en heeft een Franschen klank in *gelei*, *genie*, *logement*.

De *ch* heeft ook een Franschen klank in *charter*, *chais*, *chocolade*.

Stomme letters.

55. Die hebben wij niet, zegt menig een. Dat zal te bezien staan. Een ieder raadplege zij eigen oor bij de onderstaande aanmerkingen.

1. *D* is stom voor *t*: *redt*, *bidt*, *bindt*, *vindt*; ook in *fonds*; voorts in *scheidweg*, *scheidmuur*.¹
2. *F* is stom in *stijfsel*.
3. *T* is stom in *wichtje*, *gezichtje*, *bogtje*, *kistje*, *griftje*, *bestje*.
4. *Ch* is stom in *frisch*, *wensch*, *mensch*.²
5. *H* is stom in *th*, b. v. *thans*, *thee*, *Thomas*.
6. *B* is stom in *lombard*, en *w* in *erwt*.

¹ Waarom de *d* in deze woorden niet weg gelaten gelijk in *scheikunst*? Wie daartoe niet besluiten kan, schrijve liever *scheidsweg*, *scheidsmuur*, *afscheidsmaal* enz.

² Dat *ch* in *sch* aan het einde van een woord stom is, zal mij door velen betwist worden. In den omgang, zoo men niet gemaakt spreken wil, hoort men zeker eene enkele *s*. Dit zegt Kinker ook in zijne "Beoordeeling enz." bl. 294, maar hij stelt het tevens twijfelachtig, of het niet beter ware, dat openbare sprekers een *stauwen keeladem na de s deden hooren*. Hiern is opgesloten, dat openbare sprekers dat veelal niet doen, en wij gelooven dat zij daardoor de welluidendheid bevorderen; want de veelvuldige keelklanken zyn zeker geene schoonheid in onze taal. Dat het verzwijgen der *ch* na *s* niets nieuws is, blijkt uit de twee-derlei spelling bij onze keurigste schryvers, b. v. *ondertussen*, *daegelykse tael* enz. bij Ten Kate, een *fors man* bij Hooft enz. Dat men in het enkelvoud een *fris mens* zeggende, ook in het meervoud *fiisse menssen* zeggen moet, spreekt, dunkt mij, van zelf. De gemeenzame taal, die altijd het welluidende en gemakkelijke zoekt, gaat ons hierin voor, en ik geloof niet dat openbare sprekers in dit geval iets verliezen zullen met haar te volgen. Zie ook Bild. Spr. bl. 50.

Uitspraak van ng.

56. Gelijk wij het onderdrukken van den keelklank in

c*

sch aan het einde van een woord hebben voorgestaan, doen wij het ook in het zamengestelde klankteeken *ng*. Men spreke dan *rang* uit gelijk de Franschen, en *ring* gelijk de Engelschen, dat is, beide met dien klank of galm dien hoort wanneer kinderen met hun *dingdong dingdong* het klokkengelui nabootsen.¹ Die zelfde klank blijft ook, wanneer een woord op *ng* uitgaande verlengd wordt: ik *vang*, wij *vangen*, *tong*, *tongen* enz.

¹ Het in acht nemen hiervan draagt, dunkt mij, zoo veel tot de welluidendheid bij, dat het mij niet onverschillig is, mij op het achtbaar gezag van Ten Kate te kunnen beroepen. Voor hen die wat al te veel aan keelklanken gehecht zijn zal ik 's mans woorden aanhalen. "Bijaldien (zegt hij) of *ng* of *nk* in eene zelfde lettergreep' (als bij *ding*, *klng*, en *dank*, *klank*) gevonden worden, zo is ieders geluid, ten minste zo als 't in *beschaafd* Hollands zig laat hooren, eenvoudig; men zegt niet *dn-gen*, *dn-ken*, maar *ding-en*, *dank-en*: een Teiken dat *ng* en *nk* alhier onscheidbaar zijn in klank, en d-shalven geene dubbele meedeklinkers. Geheel anders klinken *n* en *g*, wanneer die in bijzondere lettergreepen gesteld zijn, als bij *in-geuoomen*, *in-gang*." Zie zijne "Aenleiding enz." bl. 123. Hetzelfde kunnen zij, die meer aan het gezag der nieuwen hechten, bij Bilderdijk in zijne Spraakleer bl. 50 beweerd, en bij Kinker, in z. inleidenden brief tot zijne Beoordeeling enz. bl. xxi. beëamd vinden.

De *d* tusschen twee klinkers.

57. In de gemeenzame spraak wordt de *d* tusschen twee klinkers verzwegen in *broër*, *vergaring*, (*vergadering*) *leer*, (*leder*) *kleeren* (*kleederen*) zoo ook *veeren*, *blaren*, *allegaar* voor *al te gader*, waarin de tongletter twee maal verzwegen wordt. Vloeiend is deze zamentrekking, en zij wordt te regt in de gemeenzame spraak gebezigd; maar de openbare spreker onthoude zich daarvan. Sommige zamentrekkingen behooren tot de straattaal als: *vaër*, *moër*, *wat aërs* voor *wat anders* enz. Van dieren sprekende kunnen *vaër* en *moër* geduld worden. In *bloeden*, *houden*, *dooden* enz. schijnt het verkieslijk de *d* te laten hooren, om de overeenkomst met *bloeyen*, *houden* en *dooyen*; maar wie ongedwongen spreekt zal er weinig meê op hebben.

D als *j* of *w*.

58. Men ziet uit de drie laatste voorbeelden der vorige paragraaf, dat men in plaats van *d* de *j* of *w* als medeklinker van overgang inlascht. Zoo zegt men *rijen*, *lijen*, *leijen* (maar *lyder* voor *patient* en *leijer* voor een die ossen, paarden enz. leidt), ook *ouwe boeken*, *een koruwe nacht*, *rajen*, *brajen*, *lajen*, *spoejen* enz. De gemeenzame taal wettigt dat overvloeijen van den eenen klinker op den anderen; maar men kan daar te veel aan doen;

althans mijn gehoor kan met *blye tyjng*, en *goeje hoeje*, voor *blyde* of *blye tyding* en *goede* of *goeje hoeden*, niet maats worden.

Koei, *vlooi*, *moei* voor *koe*, *vloo*, *moede* of *moe*, *roei* voor *roede* of *roe* enz. mogen Haagsch zijn, maar mooi zijn ze daarom niet.

Ps en Pt.

59. Dit zijn struikelblokken voor de tong, en het is gelukkig dat er niet veel woorden zoo beginnen, want wij zouden leeren stotteren dat het een' aard had. Sommigen zeggen *pe-salm* en *Pe-tolomeus* voor *psalm*, *Ptolomeus* met eene maar even hoorbare *p*. Anderen maken er *zalm* van!

De uitgang en.

60. Moet men in dezen uitgang de laatste letter hooren of niet? Dit is reeds een oud geschil waar de voorstanders van juistheid en die van welluidendheid tegen elkander over staan, en *ieder* (om met vader Vondel te spreken) *trekt zijn streng naar magt*. Ten Kate was in zijn tijd reeds voor het verzwijgen dezer *n*,¹ en dit vindt thans vele voorstanders. In de taal des gespreks zeggen wij *fiat*, (en wie die de *n* als sluitletter nooit uitgesproken heeft, zou het van zijn neus willen vergen om dat te veranderen?)² Maar zou men in de openbare voordragt niet een middelweg kunnen bewandelen? In de schilderkunst heeft men heele en halve tinten: zou een net spreker niet ook heele en halve letters in zijne uitspraak hebben? Wij gelooven ja. Men kan de *n* zóó verzwijgen als of men telkens zijne toehoorders afvroeg: hoor je nu dat ik de *n* weglaat? Dit is voor *mijn* oor bijna nog erger dan het al te *n-ig* spreken. Ik zal hierover nog een paar wenken geven, daar men zich bij gebrek aan betere, des verkiezende, van bedienen kan.

Vooreerst dan behartige men het gezegde van Ten Kate, dat de onzakelijke deelen der woorden *snel en zacht moeten doorschieten*, dan zal de *n* van zelf, om nog eens op de schilderkunst terug te komen, als 't ware wegschemeren, gelijk die tinten die onmerkbaar van iets tot niets overgaan.

Ten tweede: men verzwijge geene *n* wanneer het volgende woord met een' klinker begint: b. v. *Zy hebben er aan gedacht*. *De raven roepen om brood*.

Ten derde: men verzwijge geene *n* aan het slot van een volzin, b. v. “*De Heer heeft ons in zijne langmoedigheid gedragen.*”

¹ Lezenswaardig maar te lang om hier uit te schrijven, is hetgeen hij over dit onderwerp D. I. bl. 128 zegt. Hij begint met de aanmerking dat het verzwijgen der sluit-*n* de inwoners van het eigentlijk Holland van hunne Nederduitsche naburen onderscheidt, en eindigt met deze woorden: “Eevenwel wil ik hen in dit geval den voorrang, van vollediger na de letterkunst te spreken, niet betwisten, laeten ze ons slegts den roem van *vloeyender uitspraak* niet benijden.”

² Dat de *n*, hoewel boven (§ 31.) onder de tongletters gerangschikt, een bijkomenden neus-klank heeft, is door Kinker, in de inleiding zijner Beoordeeling enz. bl. xx. aangetoond.

Ontaarding van den uitgang je.

61. Nog eene bijzonderheid van de gemeenzame spraak is dat de uitgang *je* van verkleinwoorden in *ie* overgaat achter *f*, *g*, *k*, *p*, b. v. *snuifje*, *kraagje*, *bakje*, *knopje* spreekt men uit *snuiffie*, *kraagchie*, *bakkie*, *knoppie* enz. Opmerkelijk is het dat de *j* achter *d* of *t* medeklinker blijft, als *randje*, *vaatje*,¹ en dat zij achter *s* alleen in den mond der min beschaafde klasse den *ie*-klank aanneemt. Althans geen man van opvoeding zegt *kransie*, *Fransie*, *glaassie* enz.²

¹ Wanneer de *t* stom is, komt de *ie*-klank weer te voorschijn, b. v. *ligchie*, *wigchie* voor *lichtje*, *wichtje*.

² Dit wordt zelfs opgemerkt wanneer eene stomme *t* tusschenbeide komt, als in *vestje*, *nestje*, *kistje*, *winstje* enz.

KAAPSCH TAALEIGEN.

Zachte uitspraak.

62. Wie zich voornemt om zich aan onnaauwkeurigheid niet te stooten, kan zich, vooral na een verblijf van eenige jaren in Zuid Afrika, met de Kaapsche uitspraak wel vereenigen; want zij is zacht en vloeiend, en vergt weinig van de spraakorganen, hetgeen vooral in de zomermaanden niet onverschillig is. Toonen wij dat met eenige voorbeelden aan. De tusschen haakjes geplaatste letters worden verzwegen. *Hoe loo(p) je dan zoo langzaam? Wat stoo(t) je mij? Bly(f) nog wat. Zi(t) je daar goed? Ik g(e)loo(f) da(t) je gek is. Ik wee(t) nie(t) wa(t) je betaal(t).* In al deze voorbeelden worden de harde letters als *stootsteen*¹ uit den weg geruimd en de tong glij(dt) zoo le(kk)er over de woorden heen. Dit geldt ook van *á je* voor *als je* en soortgelijke verkortingen.

Van daar ook dat *sch* van *r* gevolgd *sk* luidt: *skreeuwen*, *skrapen*, en zelfs wanneer geene *r* volgt: *skijnen*, *skande*. Opmerking verdient het, dat bij het verzwijgen van *t* eene voorafgaande *w* tot *f* verhard wordt: hij *skreef* voor *schreeuwf*. Zelfs de zachtere tongletter *d* wordt achter *n* of *l* weggelaten: *zonnig*, *schullig*, voor *zondig*, *schuldig*.

Nog eene bijzonderheid is het uitlaten van den uitgang *en* in de onbepaalde wijs: b.v.

A je nie kan krij nie, dan moe je nie blij nie.

Als gij niet kunt krijgen, dan moet gij niet blijven.

Deze zijn hoofdtrekken der Kaapsche uitspraak; kleinere afwijkingen, enkele woorden betreffende, zullen in de *Proeve van Kaapsch taaleigen* beter hare plaats vinden. Wij kunnen van dit onderwerp niet afstappen, zonder te erkennen, dat de beschaafde klasse overal haar best doet om het kenmerkende der Kaapsche spraak af te leggen, en dat veel van de hierboven opgegeven voorbeelden in de platte taal der onbeschaafde klasse t' huis hooren. Wie de Kaapsche tongval verzaakt wordt gezegd *hoog* Hollandsch te spreken. Een Engelschman spreekt doorgaans plat Kaapsch.

¹ Tot inlichting voor den Nederlander zij gezegd, dat men aan de Kaap *stootsteenen* of *stootklippen* noemt, steenbrokken die nu eens boven de oppervlakte van den weg uitsteken, dan weder onder het losse zand verborgen liggen, zoo dat men er onvermijdelijk op stoot.

TWEDE HOOFDSTUK.

ALGEMEEN OVERZIGT DER REDEDEELEN.

Wat eene rede is.

63. Eene reeks van woorden in verstaanbaren zamenhang noemen wij eene rede.

Deelen en onderdeelen eener rede.

64. Gelijk een woord in lettergrepen, en elke lettergr. in klank- of schriftteekenen opgelost wordt, zoo laat zich ook eene rede in zinsneden en elke zinsnede in woorden oplossen: “*De wereld gaat voorbij met hare begeerlijkheden, maar die den wil Gods doet leeft in eeuwigheid.*” De tweede zinsnede dezer rede begint bij *maar*.

Belangrijkheid van de kennis der rededeelen.

65. Gelijk de juiste uitspraak van een woord afhangt

van onze kennis aan de klanken, die ons door de letters als bestanddeelen van dat woord worden afgebeeld; zoo hangt ook de juiste opvatting van den zin eener rede, van de begrippen af, die wij ons van de woorden als bestanddeelen dier rede gevormd hebben. Is dit zoo, dan berust onze geheele verstandsonwikkeling, voor zoo ver zij van de mededeeling, hetzij mondeling of schriftelijk, van de gedachten van anderen afhangt, op eene juiste kennis der rededeelen; en derhalve is deze kennis allerbelangrijkst.

Verzuim hierin gepleegd.

66. Hoewel deze stelling niet betwist wordt, is de behandeling van dit onderwerp in de meeste spraakkunsten zeer gebrekkig, en de leerwijze op de scholen, die grootelijks van het ingevoerde leerboek afhangt, kan dus niet anders dan onvoldoende zijn. Van daar ook dat leerlingen jaren lang met het *analyseren*, of oplossen van volzinnen, geplaagd worden, en uiteindelijk, bij het verlaten van de school, in de kennis der rededeelen niet slechts weinig gevorderd zijn, maar ook een onoverkomelijken afkeer van de beschouwing van dergelijke onderwerpen hebben opgedaan. Groot is het nadeel hierdoor aan de verstandsonwikkeling toegebracht, en in geen opzigt is de behoefte aan eene degelyke hervorming van het taal-onderwijs dringender, dan met betrekking tot het *analyseren*.

Vereischten tot eene juiste kennis der rededeelen.

67. Hiertoe behooren van den kant des onderwijzers juiste bepalingen en gepaste benamingen; en van dien des leerlings eene gewone mate van schranderheid met oplettendheid gepaard. Zijn de bepalingen onjuist en de benamingen ongepast, dan zullen ook de schranderste leerlingen niet anders dan verwarde begrippen verkrijgen: staan daarentegen de vermogens van den leerling beneden het gewone peil van menschenverstand, of ontbreekt het aan de noodige oplettendheid, dan zal men ook met de beste leerwijze niet veel vorderen.

Wat rededeelen in het algemeen zijn.

68. Wanneer wij van *rededeelen* spreken, denken wij daarbij niet aan de deelen eener rede, voor zoo ver zij uit

onderwerp en *gezegde* bestaat (waarvan nader), maar aan de enkele woorden die in eene rede voorkomen.

Gewone benamingen der rededeelen.

69. De gewone benamingen der rededeelen naar hunne soorten zijn als volgt:

- Zelfstandig naamwoord,
- Bijvoegelijk naamwoord, (waartoe het deelwoord behoort,)
- Lidwoord,
- Telwoord,
- Werkwoord,
- Bijwoord,
- Voornaamwoord,
- Voorzetsel,
- Voegwoord.

Hierbij voegen sommigen het Tusschenwerpsel.

Gezag dezer benamingen.

70. Deze kunstww. hebben, door het langdurig gebruik van achtbare taalkenners, zeker gezag verkregen, en hoezeer wij bij eene nadere beschouwing aantoonen zullen, dat sommige daarvan onjuist zijn, willen we ons niet aanmatigen de tot dus ver gebruikelijke benamingen door andere van eigen vinding te verdringen. Wie als uitvinder eener kunst of wetenschap optreedt, is in de noodzakelijkheid, en heeft dus het regt om kunstww. te smeden; maar wie eene reeds lang beoefende kunst behandelt, kan wel voorstellen tot veranderingen doen, maar het betaamt hem in nederigheid af te wachten, of deskundigen er hun zegel aan hechten.

Zelfstandig naamwoord.

71. Een zelfstandig naamwoord is de naam van iets dat op zich zelve bestaat.

Het bestaan is tweederlei: een aanwezig zijn voor onze zinnen, een aanwezig zijn voor onze gedachten. Op de eerste wijze bestaat een huis, een bloem enz., op de tweede, deugd, eer, grootheid enz.

Al wat voor onze zinnen aanwezig is, bestaat ook voor onze gedachten, maar niet omgekeerd. Eene bloem kan ik mij denken, dat is voorstellen, al zie ik ze niet; wijsheid kan ik mij wel voorstellen, maar niet zien.

Op zich zelve bestaan is in deze bepaling het kenmerk van het zelfst. nmw. in onderscheiding van het bijv.

Twee hoofdsoorten van zelfst. naamwoorden.

72. Uit de tweederlei wijze van bestaan hiervoor aangevoerd volgt dat men zelfst. nmw. naar hunne beteekenis in twee hoofdsoorten onderscheiden kan: *namen van dingen*, waarouder wij personen en zaken begrijpen zullen, en *namen van voorstellingen*.

Bijvoegelijk naamwoord.

73. Een bijvoegelijk nmw. is de naam eener eigenschap of omstandigheid, welke ik mij voorstel als in of aan eene zaak aanwezig—welke ik in gedachte als 't ware daarbij voeg. In *schoone bloem* heb ik dan twee nmw., het eerste bijv., het tweede zelfst.

Het deelwoord zal hierna afzonderlijk verklaard worden, dewijl de verklaring van het werkw. dient vooraf te gaan.

Lidwoord.

74. Een lidwoord is een woord dat een of meer voorwerpen van de klasse waartoe zij behooren afzonderd, b. v. *Huis* is de naam van eene gansche klasse van voorwerpen; *een huis, het huis, de huizen* zonderen een of meer voorwerpen van die klasse af. De benaming *lidwoord* geeft niets van dien aard te kennen. Zou men niet beter afzonderingswoord zeggen?

Inderlaad wat beteekent de samenstelling *lidwoord*? Is het een w. met een lid, gelijk *punthoed* een hoed met eene punt? of een w. van een lid, gelijk *roerpen*, de pen van een roer? Ik weet niet aan wiens taalkundig brein wij dat voortbrengsel te danken hebben, maar ik zou het gaarne aan den uitvinder terug geven. Ten Kate bediende zich reeds daarvan, schrijvende *ledewoordt*, schoon hij veelal *roorlid* zegt, dat zich ten minste als eens verstaanbare uitdrukking laat aanprijzen. Nog vroeger zeide men *ledeken*, hetgeen eene letterlijke vertaling van *articulus* is. Zoo heeft men dan uit het Latijn de benaming ontleend van iets dat in die taal niet bestaat. Want hetgeen wij *lidw.* noemen, hadden de Romeinen niet. Zoo lezen wij onder anderen in den Thesaurus van Faber dat Varro het pronomen demonstrativum *articulus* noemde. Het Grieksche w. waarvan dit eene letterlijke vertaling is, beteekent een gewricht, en overeenkomstig deze beteekenis werd het in de spraakk. gebezigd van woorden, die als gewrichten de leden eener rede aan elkander verbonden. Zie Aristotelis Poetica, Cap. xx. Later is de beteekenis van het kunstw. anders gewijzigd.

Telwoord.

75. Het telwoord is de naam van een getal. Als zoodanig behoort het tot de nmw. en wel zóó dat de grondgetallen als zelfst.¹ en de telww. van orde, als bijv. zijn aan te merken. In *drie boonen, zes erwten, zijn drie*

en zes even goed zelfst. nmww. als de benamingen mud, schepel enz. in een *mud boonen, een schepel erwten.*

¹ En dat wel in twee beteekenissen: voor eerst, als namen der gefalmerken: *Ik heb vijf voor drie aangezien*; ten tweede, als hoeveelheid: *Drie is minder dan vijf.*

Het werkwoord.

76. Een werkwoord is eene uitdrukking van het bestaan der dingen, of eene wijziging van dat bestaan.¹ Tot het eerste gebruiken wij *zyn of wezen*; tot het tweede, alle andere werkw. hoe ook genaamd. Het is dus niet een w. dat *werkt*, maar een w. dat *zegt*. Waarom zouden wij het dan niet liever *zegwoord* noemen?²

¹ Deze bepaling ontleenen wij gaarne uit Reyers Handleiding tot den Nederlandschen stijl, bl. 123. Dit werk, in de Nederlanden te wel bekend om nog aanbeveling te behoeven, prijzen wij bij deze gelegenheid onzen Kaapschen lezer nadrukkelyk aan. Het is, zoo als de titel verder luidt, eene *tolledige aanwijzing ter vervaardiging van schriftelijke opstellen, op de redeneerkunde gegrond.*

² Men die nog bij de oudheid zweren, moet deze benaming voldoen, want het $\rho\eta\mu\alpha$ van Aristoteles is letterlyk gezegd. Maar zij heeft eene betere aanbeveling: zij duidt de verrigting van dat rededeel aan, en is dus met de opgegeven bepaling van gelijken oorsprong. Men heeft in de benaming *werkwoord*, die streng genomen met *verbum activum* gelijkbeduidend is, de soort met het geslacht verward, en om zich daaruit te redden is men vervallen tot de gedrogtelyke benamingen: *bedrijvend* (d. i. werkend) *werkw.*, *lijdend werkw.* en *onzijdig werkw.* In alle wetenschappen is men niet dan langzaam van verwarring tot orde voortgegaan. Ongepaste benamingen, die men uit traagheid of schroomvalligheid bleef gebruiken nadat men er het gebrekkige van inzag, hebben dien gang voorzeker helpen vertragen, en nergens is de spreekwys: *Wat doen namen tot zaken?* ongepast dan in de wetenschappen.

Soortverdeling der werkwoorden.

77. Het werkw. (zegwoord) is bedrijvend wanneer het eene handeling uitdrukt die op een voorwerp overgaat, en beschrijvend wanneer het eenen toestand uitdrukt, of eene handeling die zich bij het onderwerp bepaalt. Men heeft dus *bedrijvende* en *beschrijvende* werkw.¹ Eene derde soort behoeft men niet; want de zoogenaamde lijdende wkww. zijn niet anders dan het beschrijvende *worden*, nader door een deelw. bepaald. *Ik werd bemind* is even goed eene zamengestelde zegging als *ik ben zwak, gij zijt groot* enz.

¹ Op deze benamingen valt aan te merken, dat de eerste, *bedrijvend werkw.*, ontleend is uit den zin des woords waaraan men de benaming toekent: b. v. *dragen* is *bedrijvend*, niet omdat het w. iets *bedrijft*, maar omdat de handeling *dragen* op een voorwerp overgaat. De tweede benaming *beschrijvend werkw.* is ontleend uit de verrigting van het w.; want *staan, zitten, loopen* enz. beschrijven werkelijc den toestand des onderwerps. Misschien ware het wenschelijc alle benamingen der rededeelen uit derzelver verrigtingen te ontle-

nen, of althans een algemeen beginsel voor die benamingen aan te nemen; maar wij twifelen of dit wel doenlijk is, en gelooven dat men de regelmaat ook wel al te ver trekken kan.

Deelwoord.

78. Het deelwoord is een w. dat iets van een wkw. en iets van het bijv. nmw. heeft, dat dus in de eigenschappen van beide deelt. Gelijk het eerste sluit het tijdsbepaling in; gelijk het laatste, wordt het bij het zelfst. gevoegd: “*t Kruipend rupsje, moé gekropen,*”—ziedaar een voorb. van het tegenwoordige en van het verleden deelw. Of wij ook een toekomend deelw. hebben zal nader onderzocht worden.

Bijwoord.

79. Het bijwoord is een rededeel dat bij een wkw. gevoegd wordt om eenige omstandigheid van hetzelfde uit te drukken: *Gij komt laat, dat staat wel* enz. Somtjids bepaalt het een bijv. nmw. of een ander bijw. *De lucht is matig koud. Een Arabisch paard loopt ongelooflijk snel.*

Voornaamwoord.

80. Een voornaamwoord is een rededeel dat een nmw. vervangt, deszelfs plaats bekleedt.

Benaming en bepaling passen hier juist op elkander; maar, één van beide, de bepaling is onvolledig, of men heeft tot de voornww. rededeelen gebragt die er niet bij hooren. Toetsen wij tot staving van dit gezegde alle soorten van voornww., of die er voor doorgaan, aan de opgegeven bepaling.

Persoonlijk: Zie daar uwe zuster, roep haar hier.

Bezittelijk. Ik ben Jozef: leeft mijn vader nog?

Tot dus ver gaat het goed, want in het eerste voorb. kan men voor *haar* het woord *zuster*, en in het tweede voor *mijn*, *Jozefs* plaatsen, zonder wartaal te spreken. Maar nu verder:

Betrekkelijk: De wereld, welke wij bewonen, is door den God, dien wij vereeren, geschapen. Dat is: Wij bewonen eene wereld; die wereld is door God geschapen; wij vereeren dien God. Wanneer wij een voorstel aldus ontleden, dan past het betrekkelijke voornw. ook nog onder de opgegeven bepaling. Maar bij de vragende en aanwijzende voornww. worden wij gestuit. Deze willen volstrekt niet voor plaatsvervangers doorgaan. Men beproeve het aan de volgende voorbb.: *Wat is de mensch?*

Wie heeft onze prediking geloofd? Welke zijn uwe pligten? Deze is mijn geliefde zoon. In deze wereld zijn wij vreemdelingen. Is dat uw huis?

Wat nu gedaan? Kunnen we aan onze bepaling niet een stukje aanlappen, zoodat er de vrag. en aanw. voornw. ook onder kunnen? Waartoe zouden wij dat doen? Wat is er bij gewonnen, dat men ongelijksoortige dingen onder éénen naam als 't ware insmokkelt?

Het bundeltje is nu losgemaakt, laten wij er uit wat er niet in hoort.—Ja maar dan krijgen wij meer rededeelen.—Toch niet; maar wij leeren ze beter onderscheiden. Noemen wij die ww. naar hunne verrigtingen, *vraagwoord* en *aanduidingswoord*.—Maar dan zal men *hoe, wanneer, waarom* onder de vraagww. gaan tellen, daar het toch bijww. zijn; en *hier, daar* en *ginder* *aanduidingsww.* noemen. Wat schaadt het, zoo ze al onder twee rubrieken voorkomen, mits zij er maar onder passen? Dat is bij alle verdeelingen het geval. Het ongelijksoortige, zoodra het daarvoor erkend is, onder éénen naam te begripen, is altijd ongepast; want namen zijn uitgedacht om in de taal te onderscheiden hetgeen in de wezentlijkheid onderscheiden is.

Het Voorzetsel.

81. Het voorzetsel is een woord, dat de betrekking tusschen het wkw. en het zelfst. nmw. of deszelfs stedehouder, het voornw., aanduidt: *Voor mij ligt de stad, achter mij het gebergte; boven mijn hoofd staat de zilveren maan, die zich in de rivier spiegelt.—Leest gij met of zonder eenen bril?*

Somtijds wijst het de betrekking tusschen twee nmww. aan: *het huis op den hoek, het licht van de zon, de man met den stok.*

Deszelfs naam.

82. De naam voorzetsel is ontleend van de plaats die dit rededeel in de woordvoging ten opzichte van het zelfst. nmw. of voornw. doorgaans bekleedt.

Voorzetsels moeten wel onderscheiden worden van *voorvoegsels* in afgeleide woorden, als *ter* en *ont* in *terwerpen, ontnemen* enz.

Voegwoord.

83. Het voegwoord is een woord, dat de deelen en de onderdeelen eener rede aaneenhecht en derzelve onderling verband aantoonst: *De wetgever en de regter zijn ver-*

schillende personen : de een toch maakt wetten, en de andere ziet toe dat zij niet straffeloos overtreden worden. Voegww. verbinden niet alleen enkele ww. en zinsneden, maar ook paragrafen. In het laatste geval zijn het ww. van overgang, die den loop onzer redenering aanwijzen.

Tusschenwerpsel.

84. Het tusschenwerpsel is een uitroep, waardoor geen duidelijk begrip, maar eene bloote gewaarwording te kennen gegeven wordt. Het staat buiten het verband der rede, en kan dus streng genomen niet voor een reedeel doorgaan. Deszelfs aard wordt zeer juist door de benaming uitgedrukt. *Ach! hei! foei!* zijn tusschenwerpsels.

Overzicht der rededeelen volgens de voorgestelde veranderingen.

85. Uit het onderstaande overzicht kan blijken, dat wij slechts weinige veranderingen in de namen der reedeelen voor te stellen hebben. Over het meer of min doelmatige daarvan mag de bevoegde lezer zijn besluit opmaken. Wij zullen in dit werk de gebruikelijke benamingen blijven behouden, overeenkomstig hetgeen wij § 70 over het invoeren van nieuwe kuustww. gezegd hebben.

Zelfstandig naamwoord

Bijvoegelijk naamwoord

Afzonderingswoord (Lidwoord)

Telwoord

Zegwoord (werkw.) { *bedrijvend* (bedrijvend en lijdend)
beschrijvend (onzijdig)

Deelwoord

Bijwoord

Voornaamwoord { persoonlijk
 bezittelijk
 betrekkelijk

Vraagwoord (vragend voornaamwoord)

Aanduidingswoord (aanwijzend voornaamwoord)

Voorzetsel

Voegwoord.

DERDE HOOFDSTUK.

NAAMVALLEN.

Verwarring in de behandeling daarvan.

86. Er is misschien geen gedeelte der taalkunde waarin van ouds meer verwarring heerscht dan in de behandeling der naamvallen. Zeer geleerde en Hoog Geleerde Heeren glijden over zulke onderwerpen heen, zonder te merken dat er een kink in den kabel is; minder geleerde onderwijzers, die dit in de uitoefening van hun beroep moeten bespeuren, zijn of te nederig om het gezag van hunne meerderen in twijfel te trekken, of zoo zij dat al durven, dan ontbreekt het hun aan de vereischte kundigheden om de gebrekkige werktuigen, die hun in handen gegeven zijn, te verbeteren.

Oorsprong dezer verwarring.

87. Deze verwarring is welligt zoo oud als de taalkunde; ten minste bestond zij reeds bij de Grieken,¹ en hooger behoeven wij niet op te klimmen, want de Grieken waren de leermeesters der Romeinen, en dezen werden op hunne beurt de onze. De Grieken dan begingen bij de behandeling der nmvv. al dadelijk de dwaaling van het teeken met de beteekende zaak te verwarren. Eene schromelijke misvatting voorwaar, maar wij mogen er niet laag op vallen, want wij zouden het in hun geval niet beter gemaakt hebben. Hun rijkdom aan buigings uitgangen gaf hun aanleiding om in den uitg., die eene bloote toevalligheid is, het wezen van den nmv. te zien, en zoo verkregen zij zoo veel nmvv. als zij uitghadden, namelijk vijf. Dit gaf spoedig aanleiding tot de gebrekkige bepaling: Een nmv. is de verandering van den uitg. eens woords, waardoor deszelfs betrekking wordt aangeduid. Deze bepaling, waaraan men zich zoo vele eeuwen heeft vastgehouden en zich, voor zoo ver mij aan *dit eindje van de wereld* bewust is, nog vasthoudt, is de ware oorzaak van de verwarring in de behandeling der nmvv. De Romeinen hadden toevallig in sommige nmww. een uitg. meer dan de Grieken, en op het dwaallicht van de eenmaal aangenomen bepaling doorgaande, verkregen zij dan ook een' zesden nmv. Maar wel ver van op dien meerderen rijkdom te mogen roemen, hebben zij juist in den naam van hun 6. nmv. (ablativus)

een blijvend gedenkteeken van hunne minderheid in vergelijking met hunne leermeesters, de Grieken, opgericht. Indien het waar is dat die namen de beste zijn, welke ons den aard der benoemde zaak voor den geest brengen, dan is het ook waar, dat zij nauwelijks eene minder gepaste benaming hadden kunnen uitdenken, dan hun *ablativus*.

¹ Aristoteles, in een werkje den titel voerende *over uitdrukking*, dat echter niet algemeen als zijn werk erkend wordt, zegt reeds: "Philonos, Philoni enz. zijn geen namen maar naamvallen." Vid. Aristotelis Opera, Genevae 1605, T. I. p. 29. Dat is voor mij schemerachtig.

De nieuwere talen naar het Latijn verknoeid.

88. Toen de nieuwere talen, na eeuwen lang slechts op de tong voortgeleefd te hebben, op hare beurt geschreven werden, zagen er die kinderen van het menschelijk brein, zoo naakt en armoedig uit, dat de monniken-geleerdheid, als afkomstig van een medelijdend slag van menschen, zich daarover ontfermen moest. Deze dame, van Romeinsche afkomst, en door de geestelijkheid opgevoed, droeg nog eene oude Romeinsche toga, maar dat kleedingstuk had haar in de eenzame kloostercel tot tijdverdrijf verstrekt, en was jammerlijk verknipt en opgelapt. Van de slippen van dat gewaad sneed zij nu rokjes voor die arme bloeden, daar wij zoo even van gesproken hebben; en daarvan komt het dat de talen van Europa zoo veel onderlinge overeenkomst hebben, en dat ze ons in de spraakkunsten en spraakleeren in eene gedaante voorkomen, daar wij niet regt wijs uit worden kunnen.

Eerste dwaling met betrekking tot de nmvv. nader toegelicht.

89. De spraakkunst, zegt men, is de kunst van wel te spreken, maar zij onderstelt eene kunst van juist te denken, die noodzakelijk vooraf gaat. Deze vloeit uit de onveranderlijke wetten van het denkvermogen voort, en strekt tot algemeenen grondslag voor alle talen. Ons denkvermogen stelt zich de voorwerpen der gedachten in verschillende betrekkingen voor; deze betrekkingen zijn voor alle volken dezelfde, want hetgeen voor het denkvermogen van den eenen mensch bestaanbaar is, moet het voor dat van alle menschen zijn. Maar de eene taal is rijker aan middelen van uitdrukking dan de andere; wanneer wij dus onze onderscheidingen uit onze

middelen van uitdrukking ontleenen, dan gaan wij uit van het bijzondere en toevallige, in plaats van het algemeene en wezentlijke: en deze is de dwaling die men in de leer der nmvv. beging. In de toepassing kan het ons niet ontgaan, dat alles op de onderscheiding der begrippen, en niet der teekens, aankomt. Willen wij een voorwerp in eene of andere betrekking voorstellen, dán eerst krijgen wij aanleiding om ons van den daartoe bestemden uitg. des naamwoords, of bij gebrek daaraan, van andere middelen te bedienen.

Alle beschaafde talen in dit opzigt even rijk.

90. Wanneer wij in de voorgaande paragraaf met betrekking tot nmvv. zeiden, dat de eene taal rijker aan middelen van uitdrukking is dan de andere, dan willen wij dat van meerder of minder volledige verbuiging van het nmw. verstaan hebben; niet als of de eene taal een voorw. in eene betrekking kan voorstellen waarvoor in eene andere taal geen middel van uitdrukking voorhanden is. Waar een uitg. ontbreekt neemt men immers een voorz. te baat, of de plaats die het nmw. in eene rede beslaat wijst op zich zelve reeds den nmv. aan.

Bepaling van eenen naamval.

91. Een *naamval*, of liever *geval*, is de betrekking van eenen persoon of zaak tot een anderen persoon of zaak in eene samenhangende rede.

Hoewel ik mij gaarne getroost alleen voor mijn gevoelen te staan, mits dat gevoelen op overtuiging gegrond zij, was het mij eene aangename verrassing in N. Ansljn's *Nederd. Spraakk. voor eerstbeginnenden*, derde druk 1824, mijne bepaling van den nmv. bijna woordelijk weder te vinden. Men leest daar bl. 29: "Het geval bij de nmw. is niet anders dan de betrekking waarin wij de dingen voorstellen, hetzij als onderwerp, voorwerp of bepaling."—Ik heb geen zwak om voor den uitvinder door te gaan van iets dat zoo oud is als de taal zelve; maar dit moet ik zeggen, dat mijne bepaling op het papier stond, eer ik het boekje van Ansljn gezien had; zij is dus (en dat kan niet onverschillig zijn) als van zelve opgekomen, bij twee menschen die van elkander niets wisten. Ook Beyer in zijne *Handleiding* enz., bl. 103, heeft dezelfde beschouwing van nmvv. als Ansljn. Ik kan mij intusschen met die heeren niet vereenigen, wanneer zij slechts drie gevallen erkennen. Men oordeele of de zeven gevallen door mij opgegeven niet wezentlijk onderscheiden zijn. Nog eens, wezentlijk verschillende zaken onder éenen naam te brengen, heeft wel den schijn van omslag te vermijden, maar bevordert de duidelijkheid niet.

Weifelende beteekenis van het kunstw. naamval.

92. Indien Scaliger gelijk had, toen hij beweerde dat het w. *casus*, dat is letterlijk *val*, zijnen oorsprong daarvan ontleent, dat men zich de verbogen nmvv. voorstel-

de als *afvallende* van den Nominativus, dien men *casus rectus*, *regte naamval*, noemde,¹ dan is het óók waar, dat men in lateren tijd, bij het kunstw. *naamval* in onze taal, zelden aan dien oorsprong gedacht heeft. Veelmeer heeft men aan *val* in deze zamenstelling de beteekenis van *geval*, dat is *toevallige toestand* gehecht.² Dat het Latijnsche *casus* ook dien zin geeft is overbekend, en het zou welligt niet veel onderzoek vereischen om aan te toonen dat vroegere geleerden, dit woord, wanneer het voor *naamval* voorkwam, in dien zin opgevat hebben.³ Een sterk bewijs ligt, dunkt mij, daarin, dat elke nmv. zijnen naam ontleent van zijne innerlijke beteekenis, niet van zijnen uitg. Dit schijnt Scaliger gevoeld te hebben, toen hij de nmvv. liever eerste, tweede enz., dan Nominativus, Genitivus enz. wilde genoemd hebben.⁴ Wat daarvan zij, het kan niet anders dan nuttig zijn, de zaak zelve van het teeken te onderscheiden. Noemen wij het eerste *naamval*, en het tweede, *uitgang* of *buiging*. Leeren wij eerst de nmvv. kennen, en bewaren wij de beschouwing der uitgg. voor het hoofdstuk over verbuiging.

¹ Zie Sanctii Minerva, p. 73.

² Dit zou men bij meer dan één geacht taalkenner kunnen aanwijzen, maar wij zullen ons bij Ten Kate bepalen. Zie zijne Aenleiding enz., D. I. bl. 324 en 25. De oudste opvatting (wij erkennen het) moet met die van Scaliger overeengekomen hebben, anders ware *naamval* gelijk *misval*, *voerval* enz., waar *val* voor *geval* staat, onzijdig.

³ Zie onder anderen de reeds aangehaalde Minerva, p. 84, en aldaar de aanteekening van Everardus Scheidius.

⁴ Sanctii Minerva, p. 73.

Aanwijzing der Naamvallen.

93. Een persoon of zaak komt voor, *ten eerste*: als hetgeen waarover gehandeld wordt, en heet dan *onderwerp*: *De wereld gaat voorbij*.

Ten tweede: als iets bezittende of tot iets behorende, en heet dan *bezitter*, in het eerste geval eigenlijk, in het tweede oneigentlijk. *De kroon des konings, het vee van den landman, het huis van den heer*, zijn voorbeelden van den eigentlijken bezitter; maar *de koning des lands, de herder der schapen, de heer van het huis*, zijn voorbeelden van den oneigentlijken bezitter.

Ten derde: als degene of hetgeen waarom, ten voordele of ten nadeele waarvan iets geschiedt, en heet alsdan *doel*, b.v. *zeg het hem, geef haar uw boek. Wij ontnamen den roover het gestolene, en gaven het aan den eigenaar terug*.

Ten vierde: als iets ondergaande, en heet alsdan *voorwerp*: *wie zijnen broeder haat, is een doodslager*. Het voorwerp der handeling kan te gelijk onderwerp der zegging zijn: *“het kind wordt onderwezen; gij zult beloond worden*.

Ten vijfde: als het middel of werktuig waardoor iets geschiedt, en heet alsdan *helper*: *Alexander de Grootte heeft door onmatigheid zijn leven verkort. Een vogel klieft de lucht met zijne vlerken*.

Ten zesde: als de wijs waarop, de tijd wanneer of de plaats waar iets geschiedt, en heet alsdan *bepaler*. *Ik lees zonder bril. De stervende booswicht herdenkt met wroeging aan het verledene. Hij kwam tegen den avond, met den hoed in de hand, en zette zich naast mij neder. Wij ontwaaken in den morgen met een vrolijk hart; en voor den avond, staan wij met betraande oogen, aan het graf van eenen voor het geluk van ons leven onmisbaren vriend*.

Ten zevende: Als degene of hetgeen waaraan het woord gerigt wordt, en heet alsdan *aanspreker*: *Dood, waar is uw prikkel? Graf, waar is uwe overwinning? Samuël, waar zijt gij? Jongeling, sta op*.

Moeyelijkheid om nmvv. naauwkeurig te onderscheiden.

94. Niet altijd valt het even gemakkelijk naar de opgegeven onderscheiding aan te wijzen in welken nmv. een persoon of eene zaak staat, en het is zeker gemakkelijker om op het gezigt van eene *s* te zeggen: tweede naamval; van *en*, derde naamval enz. En waarom? Omdat napraten altijd gemakkelijker is dan denken. Men houde in het oog dat dezelfde persoon of zaak, zoo als boven in het vierde geval reeds aangetoond is, in meer dan eene betrekking te gelijk kan voorkomen. In *gij wordt bemind* is *gij* aanspreker, onderwerp en voorwerp te gelijk.

Nuttigheid dezer onderscheiding.

95. “Die wel onderscheidt, die wel leert,” zeiden de ouden, en dit is nergens van meer toepassing dan wanneer wij het *beteekende* van het *teeken*, de voorstelling des verstands van de woorden die daaraan ondergeschikt zijn, leeren afzonderen.

Kinderen die nog niet hebben leeren *verbuigen*, behooren, zonder hulp van de uitgangen, de *gevallen*, dat is de toevallige betrekkingen van zaken te leeren onderscheiden. Elk boek is tot deze oefening even geschikt. Men late zich door de moeyelijkheid niet afschrikken; een mensch is bestemd om een denkend wezen te zijn; en het denkvermogen oefenen is het eenige middel om het te versterken, en daardoor den mensch meer *mensch* te maken.

VIERDE HOOFDSTUK.

VERBUIGING.

Wat verbuigen is.

96. De toevallige veranderingen, welke sommige reedeelen ondergaan, naar zekere volgorde aan dezelve uitdrukken, noemen wij *verbuigen*. Met betrekking tot werkww. zegt men daarvoor *vervoegen*.

Van waar de naam.

97. Het kunstwoord *verbuigen* ontleent zijnen oorsprong daarvan, dat men zich den zoogenaamden l. nmv. als den *regten*, en alle afwijkingen als *verbogen* voorstelde.

Van waar de verbuiging.

98. Alle veranderingen aan een woord, als teeken, hebben haren grond in het bijkomende, dat wij in onze gedachten met het hoofddenkbeeld, door zoodanig woord uitgedrukt, verbinden.

Wat dat bijkomende is.

99. De bijkomende omstandigheden van een hoofddenkbeeld, waarop men bij de *verbuiging* te letten heeft, zijn *getal*, *geslacht* en *geval*.¹ Toonen wij dit in bijzonderheden aan. Het hoofddenkbeeld zij *leeuw*. Zoo lang ik in mijne gedachten daar niets bijvoeg, blijft het woord onveranderd: *Een leeuw is een viervoetig dier*. Maar nu stel ik mij het denkbeeld *leeuw* als meer dan één voorwerp van dezelfde soort voor, en dit bijkomende druk ik door het bijvoegsel *en* uit: b.v. *Leeuwen zijn vleeschverslindende dieren*. Zie daar het *getal*. Voorts voeg ik bij het denkbeeld *leeuw* dat van zoogster van jonge leeuwen, en zeg: *De leeuwin laat zich hare jongen niet ontnemen*. Zie daar het *geslacht*. Eindelijk breng ik mij den leeuw als bezitter van iets voor den geest, en zeg: *De tanden des leeuws kenmerken hem als vleeschverslindend*. Zie daar het *geval*.

¹ Wij zullen ons hier voornamelijk tot het laatste bepalen, om op *getal* en *geslacht* in afzonderlijke hoofdstukken terug te komen.

Onvolledige buiging in onze taal.

100. Wij noemen de buiging in onze taal onvolledig, en zij is het inderdaad, vooral ten opzichte van de naamvallen. Immers het zelfst. nmw. blijft in de meeste ge-

vallen onveranderd. Sommige voornww. zijn vollediger van uitdrukking, gelijk wij hierna zullen aantoonen.

Gedeeltelijke voorziening in dit gebrek.

101. Hetgeen aan het zelfst. ontbreekt, wordt gedeeltelijk door het bijv. vergoed. Zoo ondergaan bijv. nmww. en voornww., inzonderheid het lidw., zekere veranderingen, om het bijkomende, dat bij het hoofddenkbeeld gedacht wordt, aan te duiden: b. v. *Simson versloeg eenen leeuw*. Hier wijs ik door verandering van het lidw. aan, dat ik mij den leeuw als *voorwerp* eener handeling voorstel. Wanneer ik zeg: *De beïjders van het Christendom werden door de Romeinen den leeuwen voorgeworpen*. dan kenmerkt de *n* van het lidw. de leeuwen als *doel* eener handeling.

Ontoereikendheid van dit hulpmiddel.

102. Veel blijft er in de bijkomende omstandigheden van het hoofddenkb., dat wij niet door verandering noch van het zelfst., noch van het bijv. woord kunnen aanduiden; en in zoo verre kan dit hulpmiddel ontoereikend heeten: b. v. *De jongen koopt eene groote lei*. Hier is noch in het lidw. noch in het bijv. nmw. iets dat mij de lei als *voorwerp* eener handeling doet kennen. *Ik wandel met mijne oudste dochter*. Hier is wederom niets in het voornw. noch in het bijv. naamw. waaraan ik zien kan dat *dochter* in het *geval van bepaling* staat.

Vergoeding van het ontbrekende.

103. Dit kan op drierlei wijze geschieden.

Vooreerst, door het verband, dat is, de zamenhang, waarin een woord voorkomt: in het eerste voorb., *de jongen koopt eene groote lei*, leert mij het verband, dat *jongen onderw.* en *lei voorw.* is, en niet omgekeerd, want eene lei kan niet koopen.

Ten tweede, door de volgorde der woorden,¹ daar het onderw. gewoonlijk vóór, en het voorw. achter het kwk. geplaatst wordt. Ook hieraan ken ik dus het *geval* van *jongen* en *lei* in het eerste voorb.

¹ Hoe armer aan uitgangen eene taal is, des te meer is zij aan deze volgorde gebonden: b. v. *Den zoon struft de vader uit liefde; den misdadiger vonnist de regter als handhaver van de wet*. Dit kan men niet vertalen: "*The son punishes the father; the criminal condemns the judge;*" want dan werd de vader gestraft, en de regter gevonnisd. Hetzelfde gebrek aan uitgangen verbiedt sulke omzettingen ook in het Fransch.

Ten derde, door middel van een voorzetsel. Dit komt in het tweede voorb. te pas, waar *met* eene omstandigheid van plaats aanduidt, die aan *dochter* het *geval van bepaling* toekent.

Wat naamvallen zijn in de leer der verbuiging.

104. De veranderingen die een woord in de verbuiging ondergaat, zullen wij, met het aangenomen kunstw., *naamvallen* blijven noemen. Wij onderscheiden ze dus van *gevallen*, waarvan wij (§ 91) de bepaling gaven. Met betrekking tot dat onderscheid zou men kunnen zeggen: *gevallen* zijn de toevalligheden van zaken; *naamvallen*, de toevalligheden van woorden.

Hoeveel naamvallen wij hebben.

105. Het Nederduitsch heeft op zijn hoogst vier naamvallen, en in de meeste verbuigingen vrij wat minder, gelijk wij straks bij eene beschouwing van eenige voorbeelden van verbuiging zien zullen. Daar er echter vier onderscheiden buigingen aan één woord *kunnen* voorkomen,¹ doet men wel van overal vier naamvallen aan te nemen, en ik geloof niet dat men ze beter noemen kan, dan *eerste*, *tweede*, *derde* en *vierde naamval*.²

¹ Het pers. voornw. van den 3. persoon heeft, sedert dat men *hun* als 3. van *hen* als 4. nmv. onderscheidt, vier verschillende buigingen. Ook in de verbuiging van zelfst. nmww., heeft het lidw., in den deftigen stijl, eene buiging, die, in het V. en in het O. gesl. den 3. van den 4. nmv. onderscheidt.

² Hoe zou men ze anders noemen? Naar de uitgangen? Maar dezen doen dikwijls tweederlei dienst; zoo zou dan *N-naamval* in het M. 3. of 4. nmv.; en *R-naamval* in het V. tweeden of derden beteekenen. Naar de beteekenis van den Casus kan men ze niet noemen, zonder tot de oude dwaling terug te keeren, van aan den *naamval* toe te schrijven, hetgeen aan het *geval* eigen is, en alzoo de beteekende zaak met het teeken te verwarren.*

Vergelijking der naamvallen, als teekens met de gevallen als denkbeelden.

106. Eer wij de voorbb. van verbuiging in hun meerderen of minderen rijkdom van uitgangen beschouwen, zullen wij trachten de waarde, of liever de beteekenis van elken *nmv.* aan te toonen, door er de *gevallen* bij te stellen, die daardoor vertegenwoordigd worden. De

* Misschien heeft de lezer van deze aanteekening wel geglimlacht over de gedrogtelijke kunstwoorden *N-naamval* en *R-naamval*. Lieve Lezer, gij weet niet hoeveel bekoorlijks het in heeft, aan oude dingen nieuwe namen te geven, hoeveel men zich laat welgevallen, om *zonderling* te zijn, en dat menig een liever bespot wil worden, dan onopgemerkt blijven. In zeker nieuw werk, getiteld: *Sprachdenklehre*, dat is *Spraakdenkleer!* heeten de naamvallen: *Werfall*, *Wessenfall*, *Wemfall*, *Wenfall*; dat is, *Wie-naam-val*, *Wiens-naamval*, enz. Wat zegt gij van zulke *gevalletjes*?

lezer gelieve § 93 nog eens door te gaan, dan kan hij zich overtuigen dat wij zeven *gevallen* hebben, welke wij door vier *naamvallen* vertegenwoordigen, en wel op de volgende wijs :

1. nmv., Onderw. en aanspreker
2. nmv., Bezitter
3. nmv., Doel
4. nmv., Voorw., helper en bepaler.

Eerste voorbeeld van verbuiging.

107. Zelfst. naamw. met een bijv. naamw. en het niet-bepalend lidw.

Mannelijk.

Enkelv.	Meerv.
1. <i>Een wijze vader</i>	<i>Wijze vaders</i>
2. <i>Eens wijzen vaders of van eenen wijzen vader</i>	<i>Van wijze vaders</i>
3. <i>Eenen (aan eenen) wijzen vader</i>	<i>Wijze of aan wijze vaders</i>
4. <i>Eenen wijzen vader</i>	<i>Wijze vaders.</i>

Vrouwelijk.

Enkelv.	Meerv.
1. <i>Eene goede moeder</i>	1. <i>Goede moeders</i>
2. <i>Eener (van eene) goede moeder</i>	2. <i>Van goede moeders</i>
3. <i>Eener (eene of aan eene) goede moeder</i>	3. <i>Goede of aan goede moeders</i>
4. <i>Eene goede moeder</i>	4. <i>Goede moeders.</i>

Onzijdig.

Enkelv.	Meerv.
1. <i>Een zoet kind</i>	1. <i>Zoete kinderen</i>
2. <i>Eens zoeten kinds Van een zoet kind</i>	2. <i>Van zoete kinderen</i>
3. <i>Een of aan een zoet kind (Eenen zoeten kinde)</i>	3. <i>Zoete of aan zoete kinderen</i>
4. <i>Een zoet kind</i>	4. <i>Zoete kinderen</i>

Beschouwing van het bovenstaande voorbeeld.

108. Eene nauwkeurige beschouwing van dit voorb. leert ons :

1. Dat het zelfst. naamw. slechts éénen uitg. heeft,

te weten *s* in den 2. nmv. M. en O. enkelv.¹ Want de *e*, als uitg. van den 3. nmv. O. is verouderd, en men laat dezen nmv. thans onverbogen.

2. Dat de uitg. *en* in het bijv. naamw. aan alle gebogen nmvv. van het M. enkelv. gemeen is.

3. Dat in het V. de *e* van het lidw. kenmerk van het gesl., maar niet van den nmv. is.

4. Dat het O. enkelv. alleen den 2. nmv. verbuigt.

5. Dat in het meerv. het zelfst. zoowel als het bijv. nmw. geheel onverbogen blijft, wat nmvv. betreft, en alleen het teeken des meervouds aanneemt, dat voor het bijv. *e* en voor het zelfst. *s*, *n* of *en* is.²

¹ Waar de 2. naamv. op *s* niet wel luidt, wordt hij meestal met *van* omschreven. Slechts weinige woorden hebben *en* als kenmerk van den 2 naamv. Wij kennen er geen andere dan : *mensch, vorst, graaf, prins, hart, getuige en bode*. *Vrede* heeft *des vredes* en *des vredens*.

In woorden op *s* wordt in enkele gevallen eene *e* tusschen de sluitletter en den uitgang ingeschoven, en de eerste *s* waar de uitspraak zulks vereischt gaat dan in *z* over; *huus, des huuzes*.

² Er zijn er die in den 3. naamv. M. en O. mrv. de uitgaande *n* voorstaan en *wijzen vaders* *zoeten kinderen* enz. schrijven. In sommige gevallen kan deze *n* de nuttigheid hebben van onduidelijkheid voor te komen; maar zij heeft voor het oor, dunkt mij, iets gedwongens, en is in de meeste gevallen ontbeertlijk. Bij S. Stijl leest men *allen vreemdelingen*. Wat het mrv. *kinderen* aangaat, daar zullen we in het hoofdst. over het getal op terug komen.

Tweede voorbeeld van verbuiging.

109. Zelfst. naamw. met een bijv. en het bepalende lidw.

Mannelijk.

Enkelv.

1. *De arme herder*
2. *Des armen herders* of
van den armen herder
3. *Den (aan den) armen*
herder
4. *Den armen herder*

Meerv.

1. *De arme herders*
2. *Der (van de) arme*
herders
3. *Den armen herders* of
aan de arme herders
4. *De arme herders*

Vrouwelijk.

Enkelv.

1. *De witte hen*
2. *Der of van de witte hen*
3. *Der, de of aan de witte*
hen
4. *De witte hen*

Meerv.

- De witte hennen*
Der of van de witte hennen
Der, de of aan de witte
hennen
De witte hennen

Onzijdig.

Enkelv.	Meerv.
1. <i>Het blanke zwaard</i>	<i>De blanke zwaarden</i>
2. <i>Des blanken zwaards of van het blanke zwaard</i>	<i>Der of van de blanke zwaarden</i>
3. <i>Het of aan het blanke zwaard</i> <i>(Den blanken zwaarde)</i>	<i>Den blanken of aan de blanke zwaarden</i>
4. <i>Het blanke zwaard</i>	<i>De blanke zwaarden</i>

Beschouwing van het bovenstaande voorb.

110. Vergelijken wij dit voorb., nmv. voor nmv. met het vorige, dan vinden wij in het enkelv. geen ander onderscheid dan dat het bijv. nmw. in den 1. nmv. van het O. de verzachtende *e* heeft; en in het meerv. dat de 3. nmv. eene *n* in het lidw. en bijv. naamw. van het M. en O. aanneemt.

Bilderdijk geeft deze *n* ook aan het V. Zie 's mans spraakl. bl. 88 en 98, en verbuigt: *Den braven vrouwen*. Ten Kate (D. I. bl. 340.) deed dat niet, en van de lateren, zoo veel ik weet, buiten B. niemand. Is het niet vreemd dat hij ter plaatse waar hij opzettelijk over verbuiging handelt, verzuimd heeft ons te berigten, waarom hij in dezen van het gevestigd gebruik afwijkt?

Derde voorbeeld van verbuiging.

111. Zelfst. met bijv. naamw. zonder lidw.

Enkelvoud.		
Mannelijk.	Vrouwelijk.	Onzijdig.
1. <i>Oude wijn</i>	<i>Zwarte wol</i>	<i>Wit brood</i>
2. <i>Ouden wijns of van ouden wijn</i>	<i>Van zwarte wol</i>	<i>Van wit brood</i>
3. <i>Ouden, of aan ouden wijn</i>	<i>Zwarte, of aan zwarte wol</i>	<i>Wit, of aan wit brood</i>
4. <i>Ouden wijn</i>	<i>Zwarte wol</i>	<i>Wit brood</i>

Meervoud.

Oude wijnen   *Zwarte wollen*   *Witte brooden*
en zoo vervolgens gelijk in het 1. voorb. Uit dit voorb. merken wij op hoe arm onze verbuiging van naamww. is, wanneer wij de hulp van het lidw. ontberen.

Vierde voorbeeld van verbuiging.

112. Zelfst. naamw. met bijvoegelijk voornaamw.

Enkelvoud.		
Mannelijk.	Vrouwelijk.	Onzijdig.
I. <i>Mijn broeder</i>	<i>Mijne zuster</i>	<i>Mijn kind</i>

2. <i>Mijns broeders</i> of van <i>mijnen</i> <i>broeder</i>	<i>Mijner zuster</i> of van <i>mijne zus-</i> <i>ter.</i>	<i>Mijns kinds</i> of van <i>mijn kind</i>
3. <i>Mijnen</i> of aan <i>mijnen broeder</i>	<i>Mijner, mijne</i> of aan <i>mijne zus-</i> <i>ter</i>	<i>Mijn</i> of aan <i>mijn</i> <i>kind</i> (<i>Mijnen kinde</i>)
4. <i>Mijnen broeder</i>	<i>Mijne zuster</i>	<i>Mijn kind</i>

Meervoud.

Mannelijk.

Vrouwelijk.

Onzijdig.

1. <i>Mijne broeders</i>	<i>Mijne zusters</i>	<i>Mijne kinderen</i>
2. <i>Mijner broeders</i>	<i>Mijner zusters</i>	<i>Mijner kinderen</i>
3. <i>Mijnen</i> of aan <i>mijne broeders</i>	<i>Mijner, mijne</i> of aan <i>mijne zusters</i>	<i>Mijnen</i> of aan <i>mijn-</i> <i>ne kinderen</i>
4. <i>Mijne broeders</i>	<i>Mijne zusters</i>	<i>Mijne kinderen</i>

Dit voorb. leert ons dat de bezitt. voornmw. met een zelfst. nmw. gelijk het bepalend lidw. verbogen worden. Hierbij valt aan te merken, dat *ons* in het M. de verzachtende *e* heeft, als *onze broeder, onzes broeders* enz., en dat *hun* in de verbuiging de *n* verdubbelt. Gelijk de bezitt. worden ook de aanw. en vrag. voornmw. met een zelfst. naamw. verbogen.

Vijfde voorbeeld van verbuiging.

113. Zelfstandig naamw. zonder bepaling.

Mannelijk.	Vrouwelijk.	Onzijdig.
1. <i>Wijn</i>	<i>Deugd</i>	<i>Geld</i>
2. <i>Wijns</i> of van <i>wijn</i>	<i>Van deugd</i>	<i>Gelds</i> of van <i>geld</i>
3. <i>Wijn</i> of aan <i>wijn</i>	<i>Aan deugd</i>	<i>Geld</i> of aan <i>geld</i>
4. <i>Wijn</i>	<i>Deugd</i>	<i>Geld</i>

In het meerv. zijn geen buigings uitgg.; en in het enkelv., gelijk het bovenstaande voorb. leert, komt alleen de *s* in den 2. nmv. M. en O. voor. En dat ook deze uitg. slechts in zekere gevallen gebruikt wordt, zullen wij nader in de Syntaxis zien.

De naam van het Opperwezen wordt eenigzins vollediger verbogen:

1. God
2. Gods, Godes of van God
3. Gode of aan God
4. God.

Persoonlijke voornaamwoorden.

114. Dezen hebben in de gewone taal¹ slechts ééne buiging of liever verandering, die voor derden en vierden naamval dient. Zoo verandert *ik* in *mij*

gij in *u*
hij in *hem*
zij in *haar*
het blijft onveranderd.

In het meervoud verandert *wij* in *ons*

gij in *u*
zij in *hen* of *hun*²

¹ De 2. nmv. dezer voornw. heeft met het *geval van bezitter* niets gemeen, maar is een overblijfsel van een verouderd en thans alleen in den kanselstijl en in den dichterlijken schrijfrant gangbaar spraakgebruik, volgens hetwelk sommige werkwoorden en bijv. naamw., in navolging van het Latijn, eenen 2. nmv. beheerschten: b. v. *Gedenk onzer, ontferm u mijns of mijner; zijns geduchtig, mijns onwaardig* enz.

² Het onderscheid van *hen* of *hun* is niet van ouds in onze taal aanwezig, want het voornw. werd zonder onderscheid nu met dezen dan met genen vokaaalklank gebruikt, en *hen* was soms 3. nmv. en *hun* 4. Thans is het gebruik gevestigd, en wel zoo, dat *hun* voor 3. en *hen* voor 4. nmv. staat. Men noeme dit onderscheid willekeurig; maar zonder nuttigheid is het niet.

Betrekkelijke en vragende voornaamwoorden.

115. Enkelvoud.

	Mannelijk.	Vrouwelijk.	Onzijdig.
1. <i>Welke</i>	<i>welke</i>	<i>welke</i>	<i>hetwelk</i>
2. <i>Welks</i>	<i>welker</i>	<i>welke</i>	<i>van hetwelk</i>
3. <i>Welken</i>	<i>welke</i>	<i>welke</i>	<i>aan hetwelk</i>
4. <i>Welken</i>	<i>welke</i>	<i>welke</i>	<i>hetwelk</i> ¹

Meervoud.

1. <i>Welke</i>	<i>welke</i>		
2. <i>Welker</i>	<i>welker</i>		
3. <i>Welken</i> of <i>aan welke</i>	<i>welke, of aan welke</i>		Gelijk het mannelijke.
	<i>(welker)</i>		
4. <i>Welke</i>	<i>welke</i>		

Die als betrekkelijk voornw. wordt aldus verbogen:

	Enkelv.			Meerv.		
	M.	V.	O.	M.	V.	O.
1. <i>Die,</i>	<i>die,</i>	<i>dat</i>	<i>dat</i>	<i>Die</i>	<i>die</i>	<i>die</i>
2. <i>Ontbreekt</i>					ontbreekt	
3. <i>Dien</i> of <i>aan dien</i>	<i>Die</i> of <i>aan die,</i>	<i>dat</i>	<i>dat</i>	<i>Die</i>	<i>die</i>	<i>die</i>
4. <i>Dien,</i>	<i>die,</i>	<i>dat</i>	<i>dat</i>	<i>Die</i>	<i>die</i>	<i>die</i>

De ontbrekende naamv. wordt van het vrag. voornw. *wie* ontleend. *Welke* is als vrag. voornw. bijvoegelijk, en wordt in het M. en V. gelijk het betrekk. *welke* verbogen: het O. luidt *welk, welks, welk, welk*.

Wie, dat zoowel betrekk. als vragend voorkomt, wordt aldus verbogen:

Enkelv.		Meerv.		
M.	V.	O.	M. en V.	O.
1. <i>Wie</i>	<i>wie</i>	<i>wat</i>	<i>Wie</i>	ontbreekt
2. <i>Wiens</i>	<i>wier</i>	<i>wiens</i> (van <i>wat</i>)	<i>Wier</i>	
3. <i>Wien</i>	<i>wie</i>	<i>wat</i>	<i>Wie</i> of <i>aan wie</i>	
4. <i>Wien</i>	<i>wie</i>	<i>wat</i>	<i>Wie</i>	

¹ Ook in het M. en V. gesl. voegt men somtijds het bepalend lidw. voor het betrekk. voornw. Wij gelooven niet dat dit navolging verdient.

Aanwijzende voornaamwoorden.

116. Enkelv.		Meerv.			
M.	V.	O.	M.	V.	O.
1. <i>Deze</i>	<i>deze</i>	<i>dit</i>	<i>Deze</i>	<i>deze</i>	ontbreekt
2. <i>Dezes</i>	<i>dezer</i>	<i>dezes</i>	<i>Dezer</i>	<i>dezer</i>	
3. <i>Dezen</i>	<i>deze</i> of <i>dezer</i>	<i>dezen, dit</i>	<i>Dezen</i>	<i>deze</i> of <i>dezer</i>	
4. <i>Dezen</i>	<i>deze</i>	<i>dit</i>	<i>Deze</i>	<i>deze</i>	
1. <i>Gene</i>	<i>gene</i>	<i>gene</i>	<i>Gene</i>	<i>gene</i>	
2. <i>Genes</i>	<i>gener</i>	<i>genes</i>	<i>Gener</i>	<i>gener</i>	gelijk het
3. <i>Genen</i>	<i>gene</i>	<i>genen, gene</i>	<i>Genen</i>	<i>gene, gener</i>	M.
4. <i>Genen</i>	<i>gene</i>	<i>gene</i>	<i>Gene</i>	<i>gene</i>	

Voornw. met de en die zamengesteld.

117. In *degene* en *diegene*, welke aanwijzend zijn, worden beide ww. verbogen, en blijven nogtans aan elkander gehecht.

Enkelv.		
M.	V.	O.
1. <i>Degene</i>	<i>degene</i>	<i>hetgene</i> of <i>hetgeen</i>
2. <i>Desgenen</i> of <i>van dengenen</i>	<i>dergene</i> of <i>van degene</i>	<i>desgenen, van hetgeen</i>
3. <i>Dengenen</i> of <i>aan dengenen</i>	<i>dergene, degene</i> of <i>aan degene</i>	<i>aan hetgeen</i>
4. <i>Dengenen</i>	<i>degene</i>	<i>hetgeen</i>

Meerv.		
M.	V.	O.
<i>Degenen</i>	<i>degenen</i>	<i>degenen</i>
<i>Dergenen</i>	<i>dergenen</i>	<i>dergenen</i>
of van <i>degenen</i> voor alle geslachten.		
<i>Dengenen</i>	<i>der- of degenen</i>	<i>dengenen</i>
of aan <i>degenen</i> voor alle drie		
<i>Degenen</i> voor alle geslachten.		

Volgens dit voorb. zegt men ook: *diegene, diegene, datgene; diensgenen, diergene, van datgene* enz.

Dezelve, dat betrekkelijk is, behoort volgens het tegenwoordig spraakgebruik tot de voornww.,¹ en moet dus niet met het bijvoegelijk *dezelfde* verward worden.²

¹ Het gepast gebruik van dit voornaamw. zal in de Syntaxis aangewezen worden.

² Hoewel *Bilderdijk* (Spraakl. bl. 126.) ons leert, dat onze *grootvaders* onverschillig *dezelve* en *dezelfde* schreven, gelooven wij dat onze *grootvaders* het niet kwalijk nemen zouden, indien zij wisten dat hunne *kleinkinderen* hier een onderscheid maken. Het is er mede gelegen als met *hen* en *hun*. Tweederlei spraakgebruik was aanwezig, men heeft aan elk eene bijzondere verrigting aangewezen, en dus partij getrokken van hetgeen te voren nergens toe diende. Wij zouden er zelfs voor zijn, dit onderscheid nog duidelijker aan te toonen, door *dezelve* altijd aan een, en *de zelfde* gescheiden te schrijven. Wat het spraakgebruik van nette schrijvers hieromtrent leert, en of het waar is dat *dezelfde* gelijk *dezelve* verbogen wordt, zullen wij in het hoofdstuk over de voornaamwoorden onderzoeken.

Verbuiging van dezelve volgens Weiland.

<i>Enkelvoud.</i>			<i>Meervoud.</i>	
M.	Vr.	Onz.	M.	Vr.
1. <i>Dezelve</i> ,	<i>Dezelve</i> ,	<i>Hetzelve</i>	1. <i>Dezelve</i> ,	<i>Dezelve</i>
2. <i>Deszelfs</i> ,	<i>Derzelver</i> ,	<i>Deszelfs</i> of	2. <i>Derzelver</i> ,	<i>Derzelver</i>
of <i>Deszel-</i>		<i>Deszelven</i>		
<i>ven</i> ,				
3. <i>Denzel-</i>	<i>Dezelve</i> ,	<i>Hetzelve</i>	3. <i>Denzelven</i> ,	<i>Dezelve</i>
<i>ven</i> ,	<i>(Derzelver)</i>		<i>(Derzelver)</i>	<i>(Derzelver)</i>
4. <i>Denzel-</i>	<i>Dezelve</i> ,	<i>Hetzelve</i> .	4. <i>Dezelve</i> ,	<i>Dezelve</i>
<i>ven</i> ,				

Onz. gelijk het mannelijk.

Twee of meer bijv. naamww. bij één zelfst.

118. Waar dit voorkomt worden beide verbogen: *des goeden ouden mans; den lieven vromen Jozef.*

Onverbuigbare bijv. naamwoorden.

119. Onverbuigbaar zijn vooreerst die byv. naamww.

die wij stoffelijke noemen, omdat zij de stof uitdrukken waarvan iets gemaakt is: zij gaan in alle nmvv. op *en* uit: b.v. *De houten bak, de blikken emmer, de steenen trog zijn voor het vee; wij menschen drinken uit zilveren bekers, glazen kelken of porceleinen kopjes.* Ten tweede, die van namen van steden door bijvoeg. van *er* ontstaan: *het Haarlemmer orgel, Nurenberger speelgoed, Straatsburger snuif.*

Het bijv. naamw. alleen.

120. Hier zijn twee gevallen mogelijk: óf het bijv. wijst op een zelfst. dat reeds genoemd is, of nog genoemd wordt; óf het staat op zich zelve, als plaatsvervanger van het zelfst., dat daaronder gedacht wordt. In het eerste geval verbuigt men het bijv. als of het bij het zelfst. stond: *Pieter heeft twee appelen gekocht, een' zoeten en een' zuren. Ziedaar twee soorten baksteenen; wilt gij harde of zachte? Hij sprak vrijmoedig, zoowel met den vorst, als met den geringsten van deszelfs onderdanen.*¹

In het tweede geval verbuigt men het bijv. als zelfst., zoo namelijk dat het meerv. altijd op *en* uitgaat: *De Heer doet zijne zoon opgaan over goeden en boozen, en regent over regtvaardigen en onregtvaardigen.* Maar ten opzichte van het enkelv. heerscht verschil. Wij zullen in het hoofdst. over het bijv. naamw. onderzoeken hoe goede schrijvers ons daarin voorgaan.

¹ Dit voorb. ontleenen wij uit Weilands Spraakk. bl. 100

Bezittelijke voornaamw. zonder zelfst.

121. De bezitt. voornww. aldus geplaatst, nemen veelal het bepalende lidw. voorop, en worden aldus verbogen.¹

Enkelvoud.

M.	Vr.	Onz.
<i>De mijne,</i>	<i>de mijne,</i>	<i>het mijne</i>
<i>Des mijnen,</i>	<i>der mijne,</i>	<i>des mijnen</i>
<i>Den mijnen,</i>	<i>de of der mijne</i>	<i>het of aan het mijne</i>
<i>Den mijnen,</i>	<i>de mijne,</i>	<i>het mijne</i>

Meervoud.

M.	Vr.	Onz.
<i>De mijnen</i>	}	voor alle geslachten
<i>Der mijnen</i>		

Den mijnen, de of der mijnen, den mijnen
De mijnen voor alle geslachten.

¹ Of men in het meerv. ook dan de *n* gebruiken moet, wanneer het voornw. op een zelfst. terug wijst, b.v. *neem myne paarden, ik zal de uwen nemen*—hierover in het hoofdst. over *v*ornaamww.

VIJFDE HOOFDSTUK.

GESLACHTEN.

Inleidende aanmerkingen.

122. Dat de *ww.* naar geslachten onderscheiden werden in de gesproken taal, eer men nog aan eene geschreven taal dacht, is ten minste hoogst waarschijnlijk. Immers, van waar zou dit onderscheid in de geschreven taal gekomen zijn, indien het niet uit het eenmaal gangbare spraakgebruik ontleend ware? De geslachten zijn dus van hooge oudheid, ja van zoo hooge, dat wij tot derzelve oorsprong onmogelijk opklimmen kunnen.

Moeijelikheden met de leer der geslachten verbonden, waaraan toe te schrijven.

123. Van welk beginsel men in het toekennen der geslachten van ouds uitging, moet altijd een moeijelijk vraagstuk blijven, omdat wij hierin den gang der taal, om de bovengemelde reden, niet hoog genoeg kunnen opsporen, en omdat het taalgebr. zelve zich niet overal gelijk gebleven is. Indien men, van den aanvang tot op onzen tijd, eenheid van beginsel in de geslachtregeling kon ontdekken, dan zou men dat beginsel slechts behoeven aan te wijzen en daarop eenige regels te gronden, die de gansche leer der geslachten zouden omvatten. Maar welk beginsel men ook aanneme, zal men op zoo vele afwijkingen stuiten, dat men allerlei kunstmiddelen te baat moet nemen, om het daarop gebouwde stelsel voor instorten te bewaren.

Het oudste beginsel van geslachtregeling.

124. Indien men aanneemt, hetgeen ons hoogst waarschijnlijk voorkomt, dat men op verschillende tijden van

verschillende beginselen van geslachtregeling is uitgegaan, dan ontstaat de vraag wat mag wel het oudste beginsel geweest zijn, dat men in het vroegste tijdperk onzer taal tot rigtsnoer nam?—Wanneer men geen geliefdskoosd stelsel te verdedigen heeft, is deze vraag niet moeilijk te beantwoorden. Het zal er op aankomen of de zichtbare dingen dan wel derzelve benamingen het eerst voorww. van beschouwing geweest zijn. Hieromtrent kan, dunkt mij, geen twijfel bestaan. Zoo zeker als de zinnelijke voorww. ouder zijn dan hunne benamingen, zoo zeker heeft men ook daarin een onderscheid van geslacht opgemerkt, eer men op den inval kwam dat een woord, als woord, afgezien van de beteekenis, dus in zich zelve, iets mannelijks of vrouwelijks hebben kon. Zoo is dan, uit den aard der zaak, het oudste beginsel van geslachtregeling ontleend uit de waarneming van tweederlei sekse bij levende wezens.

Dit beginsel ontoereikend.

125. Dit beginsel was uit den aard alleen op ééne hoofdsoort van voorww. toepasselijk, maar éénmaal aangenomen zijnde, kon het zich door analogie of overeenkomst gemakkelijk tot die voorww. uitstreken, welke door eigenschappen, met die van M. of V. wezens overeenstemmende, gekenmerkt waren. Dan, ook na zoodanige uitbreiding, moesten zich vele voorww. als geslachteloos aan den spreker voordoen, en ik geloof dat men aan het onzijdige hooger en ouderdom in onze taal moet toekennen, dan met de bekende stelling van Bilderdijk bestaanbaar is.¹

¹ Namelijk, dat volgens zijn eigenww., “in onze oudste taal het O. gesl. onder het V. schijnt gescholen te hebben enz.” Zie 's mans Verh. over de geslachten bl. 47. Wil men die stelling weerlegd zien, men leze *Kinkers Beoord. van Bild. Nederl. Spraakl.* bl. 103 en volg.

Tweede beginsel van geslachtregeling.

126. Dat het geslacht in vervolg van tijd ook naar den vorm des woords gerigt werd, moet buiten kijf blijven. Hetgeen wij echter niet zoo verstaan als of men willekeurig aan zekere sluitletters of uitgangen zeker geslacht toeëigende,¹ maar veeleer zoo dat men aan één woord zeker geslacht eigende, omdat deszelfs vorm overeenkwam met dien van een ander woord, welks geslacht reeds naar een ander beginsel bepaald was.²

¹ Opmerkelijk is het nogtans dat alle ww (naauwelijks kan men een paar uitzonderingen aanwijzen) die op eene toonlooze *e* uitgaan, V. bevonden worden. Ja zoo sterk schijnt men aan dit beginsel gehecht te hebben, dat, hoewel men al de namen van boomen M. maakte, men nogtans *de linde* en *de tamarrinde* V. bezigde, juist de eenigste die op eene verzachtende *e* uitgaan. Zou men daaruit niet mogen besluten, dat de zachte eindklank mede een beginsel tot bepaling van het v. gesl. heeft opgeleverd.

² Zoo zouden b.v. *gevogelte*, *gedierte* enz. O. zijn als collectiva, en *ge-deelte*, *gestoelte*, geen collectiva zijnde, nogtans O., wegens overeenkomenden vorm.

Derde beginsel van geslachtregeling.

127. Bij woorden uit andere talen ontleend bleef men veelal het gesl. behouden, dat hun in de taal waartoe zij behoorden eigen was. Dat men van dezen regel dikwijls afweek is te over bekend.

Wankelend taalgebruik.

128. Reeds uit hoofde van het bestaan van drierlei beginsel, konden eenparigheid en duurzaamheid van taalgebruik met betrekking tot de geslachten moeilijk tot stand komen.¹ Deze moeilijkheid was te grooter, daar men aan het oor geen veiligen gids had; want zoo men al op het gehoor het persoonlijke van het O. kon leeren onderscheiden, bleef men ten aanzien van het eerste dikwijls onzeker, of men een nmw. voor M. of V. te houden had, daar het kenmerk in een toonloozen uitgang te zoeken was, die daarenhoven nog veelal verzwegen werd, en dus geheel ophield voor het oor een kenmerk te zijn.

¹ De *geslacht-toetse* van Ten Kate staat mij hier niet in den weg. Zij bewijst wel zekere overeenkomst in de geslacht'regeling tusschen het Nederd. en de oude verwante taaltakken; maar niet eenparigheid van gebruik in verschillende tijdvakken van het Nederd. als geschreven taal.

Hoe men de geslachten van Nederd. nmww. leeren kan.

129. Alle nmww. onder regelen te brengen, en bij elken regel alle uitzonderingen op te geven, is misschien niet doenlijk, en zoo al, ten minste ondoelmatig; omdat de nuttigheid niet geëvenredigd zou zijn aan de moeite, die tot het van buiten leeren van zulk een omslagtig zamenstel zou vereischt worden. De regelen moeten dus weinig zijn, en waar ons de regelen verlaten, raadplege men het gebruik van goede schrijvers en het gezag van woordenboeken, die dat gebruik tot grondslag genomen hebben.